

VAASAN AMMATTIKORKEAKOULU
UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Pihla Paattakainen & Katariina Savolainen

”JOS SÄ KERROT, NIIN ME TAPETAAN SUT”

Kehitysvammaisten kokemuksia kiusaamisesta

Sosiaali- ja terveysala
2015

TIIVISTELMÄ

Tekijä	Pihla Paattakainen & Katariina Savolainen
Opinnäytetyön nimi	”Jos sä kerrot, niin me tapetaan sut.” Kehitysvammaisten kokemuksia kiusaamisesta
Vuosi	2015
Kieli	suomi
Sivumäärä	68 + 2 liitettä
Ohjaaja	Ann-Sophie Blomqvist

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia kehitysvammaisten henkilöiden kokemuksia ja ajatuksia kiusaamisesta. Tutkimuksella haluttiin selvittää, miten kehitysvammaiset määrittelevät kiusaamisen, millaisia omia kokemuksia heillä on siitä sekä ajatukset siihen puuttumisesta ja vähentämisestä.

Teoreettinen viitekehys käsittelee kehitysvammaisuutta, kehitysvammaisten erityishuoltoa sekä kiusaamista. Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Tutkimusaineisto kerättiin teemahaastattelemalla kymmentä kehitysvammaista päivä- ja työtoiminnan asiakasta. Aineisto analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä.

Tutkimuksessa kävi ilmi, että kiusaamisen määritelmä ei ollut täysin selkeä kaikkien tutkittavien kohdalla. Kiusaamisen määritelmää olisikin hyvä käydä tarkemmin läpi kehitysvammaisten kanssa. Kaikki tutkimuksen kymmenen haastateltavaa olivat kokeneet kiusaamista jossakin vaiheessa elämäänsä. Kiusaaminen oli esiintynyt suurimmalla osalla sanallisen ja fyysisen kiusaamisen keinoin. Seitsemän haastateltavaa oli kokenut kiusaamista kouluiässä ja puolet aikuisiällä. Tutkimuksessa kävi ilmi, että kiusaamiseen ei ollut osattu puuttua oikeilla keinoilla. Tästä huolimatta kiusaamisesta uskallettaisiin kertoa tänä päivänä toisin kuin lapsuudessa.

ABSTRACT

Author	Pihla Paattakainen and Katariina Savolainen
Title	“If You Tell Anyone, We Will Kill You.” The Experiences of Intellectually Disabled People on Bullying
Year	2015
Language	Finnish
Pages	68+2 Appendices
Name of Supervisor	Ann-Sophie Blomqvist

The purpose of this bachelor’s thesis was to study the experiences and thoughts of intellectually disabled people about bullying. The research was conducted in order to find out how these people define bullying, what kind of own experiences they have and if they have any ideas on how to intervene and reduce it.

The theoretical framework of the study deals with intellectual disability, special care and bullying. The research was conducted qualitatively. The research material was collected with theme interviews with ten intellectually disabled persons who are clients of day- and work activity. The research material was analysed using material-based content analysis.

The results show that the definition of bullying is not clear to everyone of the respondents. Thus it would be good to go through the definition of bullying with intellectually disabled people. All of the respondents had experienced bullying in their life. In most cases the bullying had manifested itself in verbal and physical forms. Of the respondents seven had experienced bullying in school age and a half of the respondents in adulthood. The study discovered that the bullying had not been intervened in with proper measures. However, the respondents think that they nowadays have the courage to tell about bullying contrary to their childhood.

Keywords Intellectual disability, bullying, special care, experiences of bullying

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1	JOHDANTO.....	8
2	KEHITYSVAMMAISUUS.....	9
	2.1 Määritelmiä.....	9
	2.2 Älyllisen kehitysvammaisuuden luokittelu.....	10
	2.3 Kehitysvammaisuus aikuisiällä.....	11
	2.4 Autismin kirjo.....	12
	2.5 Aspergerin oireyhtymä.....	13
3	KEHITYSVAMMAISTEN ERITYISHUOLTO	15
	3.1 Vaasan kaupungin vammaispalveluorganisaatio	16
4	KIUSAAMINEN	18
	4.1 Kiusaamisen muodot.....	19
	4.2 Kiusaamisen syntyminen ja syyt.....	20
	4.3 Kiusaamisen seuraukset	22
	4.4 Kiusaamiseen puuttuminen	23
	4.5 Kiusaamisesta selviäminen	25
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN JA TUTKIMUSMENETELMÄT..	27
	5.1 Tutkimuksen kohderyhmä	28
	5.2 Aineiston keruu.....	29
	5.3 Aineiston analysointi	31
	5.4 Eettisyys.....	33
	5.5 Pätevyys ja luotettavuus.....	34
6	TUTKIMUKSEN TULOKSET.....	36
	6.1 Kiusaamisen määritelmä.....	37
	6.2 Kiusaaja.....	39
	6.3 Kiusattu	41
	6.4 Kiusaamisen syyt	44
	6.5 Haastateltavien omat kiusaamiskokemukset.....	46
	6.6 Kiusaamisen vaikutukset	50
	6.7 Kiusaamiseen puuttuminen.....	52

	5
6.8 Kiusaamisen ehkäiseminen	54
7 JOHTOPÄÄTÖKSET	57
7.1 Kiusaamisen määrittely.....	57
7.2 Tutkittavien omat kokemukset kiusaamisesta	58
7.3 Kiusaamiseen puuttuminen ja sen ehkäisy tänä päivänä	60
7.4 Päätelmät ja jatkotutkimusaiheet	61
8 POHDINTA.....	63
LÄHTEET.....	66
LIITTEET	

KUVIOLUETTELO

Kuvio 1.	Vammaispalveluiden organisaatiokaavio	s. 16
Kuvio 2.	Kiusaamisen näkökulmat	s. 36
Kuvio 3.	Kiusaamisen määritelmä	s. 37
Kuvio 4.	Kiusaaja	s. 39
Kuvio 5.	Kiusatun henkilön määritelmä	s. 42
Kuvio 6.	Kiusaamisen syyt	s. 45
Kuvio 7.	Haastateltavien omat kokemukset kiusaamisesta	s. 46
Kuvio 8.	Kiusaamisen vaikutukset	s.51
Kuvio 9.	Tutkittavien puuttuminen kiusaamistilanteisiin	s.53
Kuvio 10.	Kiusaamisen ehkäiseminen	s.55

LIITELUETTELO**LIITE 1.** Teemahaastattelurunko**LIITE 2.** Esimerkki aineistolähtöisestä sisällönanalyysistä

1 JOHDANTO

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia, miten kehitysvammainen henkilö ymmärtää ja kokee kiusaamisen. Työllä haluttiin selvittää, miten tämä asiakasryhmä määrittelee kiusaamisen, kiusatun, kiusaajan sekä syyt kiusaamiseen. Toisena tavoitteena oli saada selville asiakasryhmän omia kokemuksia kiusaamisesta ja sen vaikutuksista. Kolmantena haluttiin tietoa siitä, miten he toimisivat tänä päivänä kiusaamistilanteissa ja kuinka kiusaamista voitaisiin ehkäistä heidän mielestään.

Kiusaamista on tutkittu paljon, mutta kehitysvammaisten kokemasta kiusaamisesta ei ole juurikaan tutkimuksia. Opinnäytetyön aihe on ajankohtainen sekä tarpeellinen, koska kiusaamista tapahtuu jatkuvasti. Opinnäytetyön tuloksista on hyötyä kehitysvammaisten parissa työskenteleville, sillä tutkimuksen avulla on saatu selville mihin tulisi kiinnittää jatkossa huomiota koskien kehitysvammaisten kiusaamista.

Tutkimuksen teoreettinen viitekehys muodostuu kolmesta osasta. Aluksi käsitellään aiheita kehitysvammaisuus ja mitä se tarkoittaa. Toinen osio käsittelee kehitysvammaisten erityishuoltoa, mitä laki tästä sanoo sekä mitä palveluita Vaasan kaupunki järjestää kehitysvammaisille. Viimeinen osio käsittelee kiusaamista, sen syntyä sekä seurauksia.

Tutkimus toteutettiin laadullisena tutkimuksena. Aineisto kerättiin teemahaastattelulla kymmentä Vaasan kaupungin päivä- ja työtoiminnan asiakasta. Haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina, jolloin jokainen haastateltava sai tuoda esiin omat näkemyksensä sekä kokemuksensa kiusaamisesta. Haastattelut litteroitiin ja analysoitiin aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla. Aineistosta muodostui kahdeksan pääteemaa, jotka käsitellään tarkemmin aineiston analyysi-osiossa.

Tutkimustuloksista ilmeni, että kaikki kymmenen tutkittavaa olivat kokeneet kiusaamista jossakin vaiheessa elämäänsä. Kiusaaminen oli tapahtunut suurimmaksi osaksi sanallisen sekä fyysisen kiusaamisen keinoin. Kiusaaminen oli tapahtunut pääosin kouluissa sekä työpaikoilla ja siihen ei ollut osattu puuttua riittävin keinoin useamman tutkittavan kohdalla.

2 KEHITYSVAMMAISUUS

Kehitysvammaisuudella tarkoitetaan vaikeutta oppia sekä ymmärtää uusia asioita (Kehitysvammaliitto 2014). Suomessa on arvioitu olevan noin 50 000 ihmistä, joilla on kehitysvamma. Tämä luku vastaa noin 1% Suomen väestöstä. (Patja 2001, 11.) Kehitysvammaisuuteen on monia syitä. Se voi johtua esimerkiksi häiriöistä perintötekijöissä, odotusajan ongelmista tai lapsuusiässä tapahtuneesta onnettomuudesta tai sairaudesta. (Vernerinen 2015.)

Suurin osa kehitysvammaisuuksista todetaan lapsuusiällä, tosin jo raskauden aikana on mahdollista selvittää tutkimuksien avulla erilaisia kromosomihäiriöitä ja perinnöllisiä sairauksia. (Malm, Matero, Repo & Talvela 2004, 166.) Kehitysvammaisuuden ehtona on, että se diagnosoidaan ennen kahdeksaatoista ikävuotta. Yleensä se tapahtuu lapsuudessa tai ennen lapsen syntymää. (Psychology Today 2015.) Kun kyseessä on vaikea vamma, on diagnoosi mahdollista tehdä varhaisessa vaiheessa. Lievän kehitysvamman havaitseminen on haastavampaa. Se saataan todeta vasta lapsen aloittaessa koulunkäynti, jolloin huomataan lapsen hidasoppisuus ja oppimisvaikeudet. (Malm yms. 2004, 166.)

Kehitysvamma ei ole sairaus vaan se on vaurio tai vamma, joka haittaa jokapäiväistä selviytymistä. Kehitysvammaisen henkilö tarvitsee tukea, ohjausta ja palveluita, jotta tasa-arvoinen elämä toteutuisi. Tuen tarve voi liittyä esimerkiksi kommunikointiin, sosiaalisiin taitoihin tai kodinhoitoon ja työhön. Tämän vuoksi tuen tulee olla yksilöllistä ja tarpeenmukaista. (Kehitysvammaisten Tukiliitto ry 2015.) Kehitysvammaisuus rajoittaa vaan osaa henkilön toiminnoista. Erilaiset vahvuudet ja kyvyt on mahdollista saada esiin oikeanlaisella tuella. (Vernerinen 2014.)

2.1 Määritelmiä

WHO eli Maailman terveysjärjestö on määritellyt älyllisen kehitysvammaisuuden tautiluokitus ICD -10:n mukaan tilaksi, jossa henkisen suorituskyvyn kehitys on estynyt tai epätäydellinen. Puutteita on erityisesti kehitysiässä ilmaantuvissa taidoissa eli yleiseen henkiseen suorituskykyyn vaikuttavissa kognitiivisissa, kielel-

lisissä, motorisissa ja sosiaalisissa taidoissa. (Kaski, Manninen & Pihko 2012, 16.) Älyllinen kehitysvammaisuus voi tautiluokitus ICD -10:n mukaan esiintyä yksinään sellaisenaan tai samaan aikaan minkä tahansa psyykkisen tai fyysisen tilan kanssa (Malm ym. 2009, 165).

Toinen kehitysvammaisuutta määrittelevä mallin on luonut AAIDD eli The American Association on Intellectual and developmental Disabilities- järjestö. Se on perusteeltaan toiminnallinen ja siinä ratkaisevat tekijät ovat henkilön edellytykset, ympäristö ja toimintakyky. AAID:n määritelmän mukaan kehitysvammaisuudella tarkoitetaan tämänhetkisen toimintakyvyn huomattavaa rajoitusta. Ominaista on merkittävästi heikompi älyllinen suorituskyky, johon liittyy samanaikaisesti rajoituksia vähintään kahdessa seuraavista taidoista: kommunikaatio, sosiaaliset taidot, huolehtiminen itsestä, kotona asuminen, yhteisössä toimiminen, itsensähallinta, terveys sekä turvallisuus, oppimiskyky, vapaa-aika ja työ. Määritelmän mukaan kehitysvammaisuuden ilmenemisikä on ennen 18- ikävuotta. (Kaski ym. 2012, 16.)

Kehitysvammaisuutta voidaan määritellä myös lain mukaan. Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista määrittää vammaisen henkilön sellaiseksi, jolla vamman tai sairauden johdosta on pitkäaikaisia ja erityisiä vaikeuksia suoriutua tavanomaisista elämän toiminnoista (L3.4.1987/380).

2.2 Älyllisen kehitysvammaisuuden luokittelu

Älyllisellä kehitysvammaisuudella tarkoitetaan tilaa, jossa henkilön älyllinen suoriutuminen on keskitasoa huomattavasti heikompi. Henkilölle tehdyissä älykkyystesteissä älykkyysosamäärä on noin 70 tai sitä alhaisempi. (Huttunen 2014c.) Normaaliälykkyuden lukumäärä on noin 100 ja suurin osa väestöstä asettuu luokkaan 80–120. (Viitapohja 2015.) Luokittelun tarkoituksena on ihmisen terveydentilan ja siihen liittyvien aiheiden, piirteiden ja tarpeiden kuvaaminen (Kaski ym. 2012, 18).

Lievä älyllinen kehitysvammaisuus aiheuttaa lapselle oppimisvaikeuksia koulussa. Hän on yleensä henkilökohtaisissa toimissaan omatoiminen sekä pystyy aikuis-

sena asumaan itsenäisesti tai hieman tuettuna, monet kykenevät työhön ja ylläpitämään hyviä sosiaalisia suhteita. (Kaski ym. 2012, 19.)

Keskiasteinen älyllinen kehitysvammaisuus aiheuttaa lapselle merkittäviä viiveitä kehityksessä. Koulussa lapsi tarvitsee erityisopetusta, mutta kykenee saavuttamaan jonkinasteisen riippumattomuuden itsensä hoidossa ja riittävän kommunikaatiokyvyn. Aikuisena he tarvitsevat vaihtelevanasteista tukea. (Kaski ym. 2012, 19.)

Vaikeasti älyllinen kehitysvammainen tarvitsee jatkuvaa tukea ja ohjausta. Hän on riippuvainen toisista ihmisistä, ja hänen kuntoutumisensa vaatii onnistuakseen paljon työtä. Kuntoutuksen avulla henkilö voi kuitenkin kehittyttyä melko itsenäiseksi henkilökohtaisissa päivittäisissä toimissa. (Kaski ym. 2012, 20–21.) Monilla vaikeasti vammaisilla on ongelmia kommunikaatiossa (Malm ym. 2009, 176).

Syvää älyllinen kehitysvamma aiheuttaa henkilölle täyden riippuvuuden muista ihmisistä. Hänellä on vakavia puutteita kommunikaatiossa, liikunnassa ja kyvyssä huolehtia henkilökohtaisista toimista. (Kaski ym. 2012, 21.) Syvästi kehitysvammainen voi oppia yksinkertaisia työtehtäviä, mutta hoidon tarve on jatkuva (Malm ym. 2009, 176).

2.3 Kehitysvammaisuus aikuisiällä

Aikuisuuteen kuuluviksi asioiksi koetaan esimerkiksi itsenäisyys sekä riippumattomuus. Kehitysvammaisella henkilöllä tuen tarve voi kuitenkin jatkua koko elämän ajan. On siis tärkeää löytää tasapaino mahdollisimman suuren itsenäisyyden sekä tarvittavan riippuvuuden välillä. Henkilöt, jotka toimivat kehitysvammaisen elin- ja toimintaympäristössä ovat vastuussa aikuiskasvatuksesta. Heidän tehtävään on opettaa arkielämän taitoja kuten asioiden hoitamista, vastuunkantamista, työhön liittyviä taitoja sekä vapaa-ajan viettämisen taitoja. (Malm ym. 2009, 196.)

2.4 Autismin kirjo

Autismin kirjon oireyhtymällä tarkoitetaan keskushermoston kehityshäiriöitä. Autismin kirjoon kuuluvat autismi, Aspergerin oireyhtymä, Rettin oireyhtymä, disintegratiivinen kehityshäiriö ja laaja-alainen kehityshäiriö. (Autismiliitto 2015.) Älyllinen ja toiminnallinen kapasiteetti vaihtelevat paljon, sillä oireyhtymät ovat hyvin erilaisia (Kerola, Kujanpää & Timonen 2009, 23). Sana autismi viittaa itseensä vetäytymiseen ja kuvastaa autistisen ihmisen vuorovaikutuksen poikkeavuutta. Autismia esiintyy noin yhdellä tuhannesta. Suomessa autismia esiintyy noin 5000 henkilöllä ja heistä 75 % on miehiä. (Malm ym. 2004, 219–220.)

Autismi on pysyvä ominaisuus ja sen syyt ovat usein tuntemattomat. Se ilmenee ennen kolmen vuoden ikää ja kehityksessä on ollut ongelmia jo vauvaiästä alkaen. (Huttunen 2014.) Diagnoosi pitäisi saada mahdollisimman aikaisessa vaiheessa, jotta kuntoutus voidaan aloittaa. Autistien hoitoa pitää edellyttää monipuolinen tutkimus: lääketieteellinen, psykologinen, pedagoginen ja sosiaalinen. Diagnoosin tekemiseen on kehitetty erilaisia haastatteluita ja arviointilomakkeita. Näiden avulla voidaan arvioida autismin astetta, henkilön vahvuuksia ja heikkouksia sekä orastavia taitoja kuntoutuksen pohjaksi. (Kaski ym. 2012, 99.)

Tyypillinen oirekuva on samanaikaisesti esiintyvät sosiaalisen vuorovaikutuksen häiriöt, kommunikaatiohäiriöt, poikkeava ja rajoittunut käyttäytyminen ja aistien poikkeava toiminta (Kaski ym. 2012, 99). Oirekuva, oireiden voimakkuus ja vahvuudet vaihtelevat henkilöstä riippuen (Huttunen 2014 b).

Autistiselle henkilölle tavanomaisia piirteitä ovat myös vastavuoroisuuden puuttuminen sosiaalisissa tilanteissa, syrjään vetäytyminen ja viihtyminen omissa oloissaan (Malm ym. 2004, 219). Sosiaalisen vuorovaikutuksen puutteet ilmenevät vaikeutena ymmärtää ja tulkita toisen ihmisen tunteita, ajatuksia, eleitä ja ilmeitä (Huttunen 2014 b). Noin puolet autisteista ei opi olleenkaan puhumaan ja puheen ymmärtämisessä esiintyy eriasteisia vaikeuksia. Tämä voi aiheuttaa väärinkäsityksiä puheen ymmärtämisessä, joka ilmenee ahdistuksena ja käytöshäiriöinä. Puheessa voi ilmetä kaikupuhetta, omaan puheen toisteluun ja ääneen ajattelua. (Malm ym. 2004, 219–220.)

Autismin piirteisiin kuuluu rajoittunut ja toistava käyttäytyminen. Näitä voivat olla esimerkiksi kehon toistuvat liikkeet, erikoiset mielenkiinnon kohteet, jumiutuminen tutkimaan erilaisia asioita sekä vaatimus asioiden muuttumattomuuteen. (Malm ym. 2004, 220.) Autisteilla aistikanavat voivat reagoida ärsykkeisiin liikaa tai liian vähän. Molemmat tavat aiheuttavat haasteita henkilölle ja hänen läheisilleen. Aistiherkkyys voi ilmetä kuulossa, näössä, hajuaistissa tai tuntoaistissa. (Kerola, Kujanpää & Timonen 2000, 73.)

Ei ole olemassa tiettyä hoitoa, joka parantaisi autismin kirjon piirteitä. Henkilön ja hänen läheistensä elämänlaatua voidaan kuitenkin parantaa monin eri tavoin. (Nylander 2010, 58.) Strukturi ja suunnitelmallisuus antavat selkeän järjestyksen autistisen elämään. Strukturi antaa tärkeä tietoa toiminnan tueksi: mitä tehdään, missä tehdään, kuinka kauan ja kenen kanssa. (Kaski ym. 2012, 101.) Rutiinien pitäytymisessä voi olla hyötyä autistisen henkilön aikuistuesssa ja hänen siirtymiseen työelämään. Heillä on työelämän kannalta tarpeellisia ominaisuuksia, kuten kyky keskittyä, sinnikkyys, huolellisuus ja järjestelmällisyys työtehtäviä koskien. (Kerola, Kujanpää & Timonen 2009, 194.)

2.5 Aspergerin oireyhtymä

Aspergerin oireyhtymä on autismin kaltainen tila, jossa henkilöllä on vaikeuksia sosiaalisessa vuorovaikutuksessa, kielellisessä ja ei-kielellisessä kommunikaatiossa sekä erikoisia, rajoittuneita ja toistuvia mielenkiinnonkohteita ja toimintoja. Kyseessä on laaja-alainen kehityksen häiriö kuten autismissakin, tosin joillakin alueilla älyllistä kapasiteettia voi olla runsaasti. (Kerola ym. 2009, 23.) Lisäksi Asperger henkilön hermoston toiminnan poikkeavuus saattaa vaikuttaa stressinsietokykyyn, elimistön vuorokausirytmiiin sekä muistitoimintoihin (Suomen Aspergeryhdistys 2015).

Aspergerin oireyhtymä saattaa näkyä ulospäin eri tavoin. Esimerkiksi katsekontaktissa, äänenkäytössä, puheilmaisussa tai kehonkielessä voi ilmetä lieviä poikkeavuuksia. Oireyhtymälle on myös tavanomaista, että runsaasti aistiärsykeitä sisältävä ympäristö ja lähikontaktit muiden ihmisten kanssa rasittavat hermostoa. (Suomen Aspergeryhdistys 2015.)

Noin joka sadannella lapsella on Aspergerin oireyhtymä. Se todetaan usein vasta kun lapsi on koulussa, joskin oireyhtymälle ominaiseen motoriseen kömpelyyteen kiinnitetään huomiota usein jo aikaisemmassa vaiheessa. Syyt oireyhtymään ovat suurimmaksi osaksi tuntemattomia. Perinnöllisillä tekijöillä on jonkunlaista vaikutusta syntyyn. (Huttunen 2014 a.) Aspergerin oireyhtymällä on oma diagnostinen luokka F84.5, vaikka henkilön käyttämisessä onkin paljon samaa autismin kanssa. (Kerola ym. 2009, 180.)

Asperger henkilöiden kuntoutus suunnitellaan yksilölliseksi. Tulokset ovat sitä paremmat, mitä varhaisemmassa vaiheessa kuntoutus on päästy aloittamaan. Aikuisena joku saattaa tarvita tukitoimia asumiseen ja työllistymiseen. Täysipainoinen elämä, johon kuuluu työ, avioliitto ja lapset on kuitenkin täysin mahdollista. (Malm ym. 2004, 232–234.) Henkilö saattaa olla useilla elämänalueilla hyvin itsenäinen, mutta jotkut asiat kaipaavat enemmän tukea (Kerola ym. 2009, 180).

3 KEHITYSVAMMAISTEN ERITYISHUOLTO

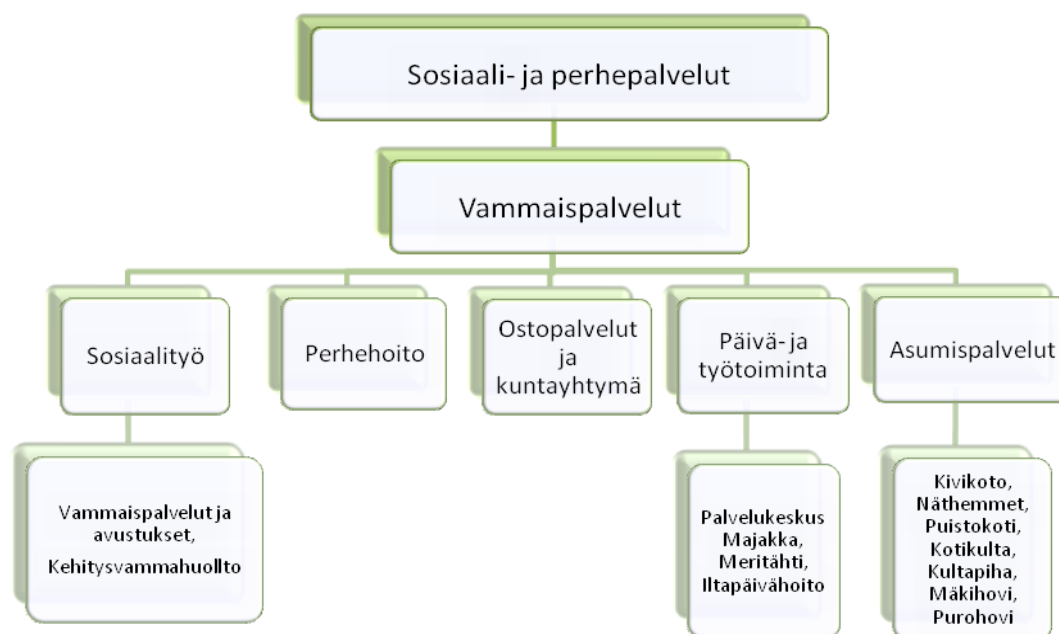
Erityishuollon palveluita voi lain mukaan saada henkilö, jonka kehitys tai henkinen toiminta on estynyt tai häiriintynyt, joko synnynnäisen tai kehitysiässä saadun sairauden, vian tai vamman vuoksi. Erityishuollon tarkoituksena on edistää päivit-
täisissä toiminnoissa suoriutumista, sopeutumista yhteiskuntaan, hänen ominta-
keista toimeentuloaan sekä turvata hänen tarvitsemansa hoito ja muu huolenpito. Kehitysvammaisten erityishuollon laissa määritetään, että siihen kuuluviin palve-
luihin sisältyy työtoiminta ja muu vastaava yhteiskunnallista sopeutumista edistä-
vä toiminta. (L23.6.1977/519.)

Erityishuollon yleinen suunnittelu, ohjaus ja valvonta kuuluvat sosiaali- ja terve-
ysministeriölle. Aluehallintovirastolle kuuluvat suunnittelu, valvonta ja ohjaus
toiminta-alueellaan. Sosiaali- ja terveysministeriön alaisena toimii sosiaali- ja ter-
veysalan lupa- ja valvontavirasto, joka ohjaa aluehallintovirastojen toimintaa nii-
den toimintaperiaatteiden, menettelytapojen ja ratkaisukäytäntöjen yhdenmukais-
tamiseksi erityishuollon ohjauksessa ja valvonnassa. (L23.6.1977/519.)

Erityishuollon järjestämistä varten maa jaetaan erityishuoltopiireihin, joiden alu-
eet määrää valtioneuvosto. Erityishuoltopiirin kuntainliitossa on jäsenenä erityis-
huoltopiiriin kuuluvat kunnat, joiden tulee järjestää kuntien velvollisuudeksi sää-
dettyä erityishuoltoa. Tämän lisäksi kaksikieliset kunnat ovat jäsenenä erityishuol-
lon kuntainliitossa, jonka tehtävänä on jäsenkuntiansa ruotsinkielisen väestön eri-
tyishuollon järjestäminen. Kunnan erityishuoltoviranomaisena toimii sosiaalilau-
takunta. Erityishuollon antamisesta ja lopettamisesta päätöksen tekee erityishuol-
lon johtoryhmä. Erityishuollon johtoryhmä muodostuu vähintään kolmesta kun-
tainliiton johtavasta viranhaltijasta. Johtoryhmässä täytyy olla edustettuna lääke-
tieteellinen, kasvatustieteellinen ja sosiaalihuollollinen asiantuntemus.
(L23.6.1977/519.)

3.1 Vaasan kaupungin vammaispalveluorganisaatio

Kuviossa 1. on esitelty Vaasan kaupungin sosiaali- ja perhepalveluihin kuuluva vammaispalvelujärjestelmä. Lisäksi sosiaali- ja perhepalveluihin kuuluvat psykososiaaliset palvelut, sosiaalityö, lastensuojelu ja maahanmuuttajatyö. Virpi Kortemäki toimii vammaispalveluiden johtajana, johon kuuluvat sosiaalityö, perhetyö, ostopalvelut ja kuntayhtymä, päivä- ja työtoiminta sekä asumispalvelut. (Vaasan kaupunki 2015 b.)

Kuvio 1. Vaasan kaupungin Vammaispalveluiden organisaatiokaavio

Vaasan kaupunki järjestää erityishuoltolain mukaista päivä- ja työtoimintaa kehitysvammaisille. Sen tarkoituksena on ylläpitää ja edistää heidän toimintakykyään. Palvelukeskus Majakka on kaksikielinen kehitysvammaisille ja autismin kirjoon kuuluville aikuisille tarjottavaa työtoimintaa. Jokaiselle asiakkaalle pyritään löytämään mielekästä tekemistä työtoiminnassa. Meritähti tarjoaa päivätoimintaa paljon tukea tarvitseville aikuisille kehitysvammaisille. Meritähdessä työskennellään

pienissä ryhmissä ylläpitäen olemassa olevia taitoja, niitä kehittäen sekä uutta oppien. Vaikeavammaisten päivätoimintaa järjestetään Vaasassa ostopalveluna. Vaasan seudulla järjestetään myös avotyötä ja tuettua työtä, jossa asiakkaalle haetaan työpaikkaa vapailta työmarkkinoilta. (Vaasan kaupunki 2015.) Yksityisen sektorin puolelta päivätoimintaa järjestää Validia, joka on tarkoitettu vammaisille henkilöille. Vaasan yksikkö sijaitsee Palosaarella, jossa päivätoimintaa järjestetään asiakkaiden kiinnostuksen mukaan erilaisissa ryhmissä. (Validia 2015.)

4 KIUSAAMINEN

Kiusaaminen määritellään toistuvaksi, epäeettiseksi ja kielteiseksi käyttäytymiseksi toista ihmistä kohtaan (Jokinen 2007, 19). Yksilö joutuu toistuvasti tai on ollut pitkään alttiina yhden tai useamman henkilön negatiivisille teoille sekä kiusattu itse kokee tulleen kiusatuksi (Hamarus 2012, 22). Jo muutamasta yksittäisestä kiusaamiskerrasta voi syntyä kiusaamisen uhka kiusatun mieleen (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2015 a). Kiusaaminen määritellään tarkoitukselliseksi eli kukaan ei kiusaa tiedostamattaan. Kiusaamalla kiusaaja tavoittelee itselleen usein valtaa. Vallan tavoittelu voidaan nähdä aseman, ystävien, huomion sekä suosion tavoittelemisena. Kiusaaja voi siis kiusatun avulla käynnistää oman asemansa pönkittämisen. (Hamarus 2008, 12–13.) Kiusaamistilanteet ovat aina haasteellisia. Joskus voi olla myös, että kiusattu vääristelee kokemaansa ja on yliherkkä. Hän voi kokea ja tulkita sellaisetkin tilanteet kiusaamiseksi, joissa ei todellisuudessa ole tapahtunut kiusaamista. (Hamarus 2008, 14.)

Kiusaamistilanteisiin liittyy usein valtaepätasapaino eli kiusattu ei ole tasaveroinen puolustamaan itseään kiusaajaa vastaan (Salmivalli 1998, 11). Valtaepätasapaino voi olla sosiaalista, henkistä tai ruumiillista. Sosiaalinen epätasapaino tarkoittaa esimerkiksi sitä, että kiusaajalla on useita ystäviä ympärillään, kun taas kiusatulla ei ole ainuttakaan. Henkisessä epätasapainossa kiusattu on taas henkisesti alakynnessä verrattuna kiusaajaan eikä ole kykenevä puolustamaan itseään tasavertaisesti. Tämä tarkoittaa esimerkiksi sitä, että toinen on sanavalmiimpi, käyttäytyy alistavasti, osaa manipuloida toiset puolelleen tai on äänekkäämpi, kun taas kiusattu voi olla pelokas, hiljainen tai epävarma. Ruumiillinen epätasapaino tarkoittaa, että toinen osapuoli on toista isokokoisempi sekä fyysisesti vahvempi. (Hamarus 2008, 12.) Valtaepätasapaino kiusatun ja kiusaajan välillä on usein syy miksi kiusattu on valittu kiusaamisen kohteeksi. (Salmivalli 1998, 11.)

Tutkimuksissa on osoitettu, että sopivissa olosuhteissa 10–30 % ihmisistä muuttuu kiusaajiksi. 50–80 % menee kiusaajaporukan mukana eli ovat osallisina kiusaamiseen mukanaolollaan. Heille kiusaaminen ei ole ominaista, mutta he saattavat kiusata tai katsella sivusta, kun kiusaamista tapahtuu, puuttumatta siihen. Vain 10–20

% kieltäytyy tällaisesta toiminnasta. Heille kiusaaminen on vastenmielistä ja heillä on sellaista empatiakykyä, etteivät he voi kiusata toista henkilöä. (Korhonen 2009, 17–18.)

Kun käsitellään sanaa kiusaaminen, niin voidaan puhua yhteisöväkivallasta. Ryhmäväkivallassa yhteisö pitää yllä kiusatun, kiusaajan, kiusaamisen vahvistajien sekä apureiden ja kiusatun puolustajien ja välinpitämättömien sivustakatsojien rooleja. Yhteisöväkivalta ei ole ominainen vain oppilasryhmälle vaan pienryhmadynamiikka koskee samalla tavalla sekä työpaikkoja että muita organisaatioita. (Saarikoski 2006, 101–102.)

4.1 Kiusaamisen muodot

Kiusaaminen on vanha ilmiö, joka alkaa usein salakavalasti. Kiusattu itsekkään ei aina tunnista sitä heti. Kiusaamisen muodot ovat muuttuneet vuosien saatossa, koska esimerkiksi Internet ja puhelimet ovat luoneet uusia kiusaamismuotoja. Kuitenkin ilmiönä kiusaamisessa on edelleen sama tarkoitus eli kiusaaja tavoittelee tiettyä asemaa, roolia tai huomiota itselleen. (Hamarus 2012, 27, 37.)

Sanallisella kiusaamisella tarkoitetaan sanojen kautta toiselle aiheutettua pahaa mieltä. Se voi esiintyä seuraavanlaisesti: nimittely, uhkailu, pilkkaaminen ja naurunalaiseksi tekeminen. Matkimalla, eleillä sekä tönimisellä voidaan vahvistaa sanallista kiusaamista. (Hamarus 2008, 46.) Sanallinen kiusaaminen jättää jäljet kiusatun itsetuntoon ja minäkäsitykseen sekä vaikuttaa jälkeenpäin kiusatun suhtautumiseen niin itseensä kuin toisiin ihmisiin (Kivakoulu 2015 a).

Epäsuorassa kiusaamisen muodossa kiusattu ja kiusaaja eivät kohta kasvojen eli he eivät ole samassa tilanteessa kiusaamishetkellä. Kiusaaminen on manipuloimista eli kiusaaja yrittää saada muut suhtautumaan kiusattuun kielteisesti eli syrjimään häntä sosiaalisesti. (Kivakoulu 2015 a.) Epäsuora kiusaaminen voi esiintyä seuraavasti; perättömien juorujen levittäminen, pahan puhuminen toisen selän takana, vihjailu epäsuorasti sekä erilaisin ilmein, elein, katsein ja äänen painoin (Hamarus 2012, 38).

Fyysinen kiusaaminen on suoraa kiusaamista (Hamarus 2012, 38). Fyysinen kiusaaminen voi esiintyä seuraavasti; lyöminen, potkiminen, töniminen, sekä kiusatun omaisuuteen koskeminen ja sen tuhoaminen (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2015 a). Kun kiusaaminen on fyysistä ja kiusattu vahingoittuu, niin on harkittava rikosoikeudellisiin toimenpiteisiin ryhtymistä (Kivakoulu 2015 a).

Kiusaamismuotona kännykkä- ja internettikiusaaminen ovat melko uusia. Nämä kiusaamisen muodot ovat tehneet kiusaamisesta helppoa, koska kiusaaminen ei vaadi kuin muutaman napin painalluksen. Kiusaamisen nimettömyys ja pieni kiinnijäämisen riski ovat lisänneet sen käyttöä entisestään. (Kivakoulu 2015 a.) Kiusaamista voi esiintyä seuraavasti; sähköpostit, tekstiviestit, sosiaaliset yhteydenpitosivut kuten facebook, chatit, internetpelit sekä blogit. Kiusaaminen voi olla kuvien julkaisua toisesta henkilöstä, häirintää, ahdistelua tai toisella profiililla esiintymistä. (Hamarus 2012, 40.) Puhelimella tapahtuva kiusaaminen on usein pilasoittoja, loukkaavat puhelut sekä haukkuminen ja uhkailu sekä kiristäminen puhelimen avulla. Puhelimen kameralla voidaan ottaa myös kuvia kiusatusta ja niitä voidaan levittää Internetissä. Internetissä voidaan kiusata myös sähköposteilla sekä erilaisien keskustelupalstojen avulla. (Hamarus 2008, 71–72.)

Työterveyslaitos määrittelee työpaikkakiusaamisen muodoiksi mm. seuraavat; kohtuuttomat työajat, tiedonvälityksen ulkopuolelle jättäminen, sosiaalinen eristäminen, haukkuminen, huutaminen, perättömien huhujen levittäminen ja väkivalta. (Kess & Ahlroth 2012, 40.) Työturvallisuuslain mukaan työnantajalla on velvollisuus puuttua tilanteeseen ja ryhtyttävä toimiin, jos työntekijään kohdistuu hänen terveydelleen vaaraa aiheuttavaa epäasiallista kohtelua (L23.8.2002/738).

4.2 Kiusaamisen syntyminen ja syyt

Tarkasteltaessa kiusaamista yhteisöllisestä näkökulmasta voidaan nähdä, miten yhteisö edistää tai estää kiusaamisen syntymistä ja kehittymistä. Kiusaaminen kehittyy ihmisten välisissä vuorovaikutustilanteissa sekä sosiaalisten suhteiden verkostoissa, joten kiusaamisen dynamiikka on samanlainen paikasta riippumatta. Seuraavat ominaisuudet ovat yhteisössä kiusaamiselle oleellisia: Oppilaat tai työntekijät eivät voi valita toisiaan, he eivät voi vaihtaa yhteisöä kustannuksitta sekä

he ovat tekemisissä melko pitkän ajan. (Hamarus 2008, 27.) Mitä enemmän joutuu kiusataan yhteisössä, niin sitä enemmän kaikista alkaa näyttää siltä, että kiusattu ansaitsee kohtelunsa. Kiusattu voi alkaa myös itse uskoa olevansa syyllinen siihen, että häntä kiusataan. Näin kiusaaminen jatkuu ja yhteisössä ei nähdä syytä lopettaa kiusaamista. (Saarikoski 2006, 103–107.)

Syitä kiusaamisen syntyyn ei ole helppo määritellä. Kulttuuriset tekijät nähdään yhtenä tekijänä. Eri kulttuureissa arvostetaan erilaisia piirteitä ja tästä poikkeavat voivat joutua kiusatuiksi. (Kivakoulu 2015 b.) Kiusaaminen voidaan rakentaa sen varaan, mitä piirteitä yhteisössä arvostetaan tai ei arvosteta. Nämä piirteet voivat liittyä ulkonäköön, vaatetukseen, kiusatun perheen ominaisuuksiin tai maailmankatsomukseen. Jokainen meistä on erilainen, joten melkein kuka tahansa yhteisön jäsen voi saada itselleen erilaisuuden leiman ja joutua kiusatuksi. (Hamarus 2008, 27–29.)

Kiusaaminen ei ole koskaan kiusatun vika, vaan syy löytyy aina kiusaajasta (Mannerheimin Lastensuojeluliitto 2015 b). Kiusaaja hakee kiusaamalla itselleen asemaa ryhmässä. Kiusaajalla voi olla itsellään pelko kiusatuksi joutumisesta tai pelko, ettei häntä arvosteta yhteisössä. Kiusaaminen onkin hänelle keino hankkia ryhmän tunnustusta tai vahvistaa omaa asemaansa ryhmässä. (Hamarus 2012, 43.)

On havaittu joitakin piirteitä, jotka toistuvat kiusaavilla lapsilla. Heillä voi olla vaikeita ongelmia elämän eri alueilla, aggressiivisuutta tai heidän on vaikea tuntee myötätuntoa toista ihmistä kohtaan. Myös kiusatuksi joutuvilla lapsilla on todettu olevan tiettyjä piirteitä, jotka altistavat kiusatuksi tulemiseksi. Näitä piirteitä voivat olla poikkeava ulkonäkö kuten ylipaino, arkuus, vähäinen seurallisuus, impulsiivisuus, heikko itsetunto sekä oppimisvaikeudet. (Kivakoulu 2015 b.) Tutkimuksissa on havaittu, että työpaikkakiusaaja, tai –kiusattu voi olla kuka tahansa. Eli väite, että vahvat persoonat kiusaavat ja heikot joutuvat kiusatuiksi ei pidä paikkaansa. Kiusaajia ja kiusattuja on joka puolella riippumatta iästä, sukupuolesta, rodusta ja muista ominaisuuksista huolimatta. Kiusaamistapaukset ovat aina monien sattumusten tulos eli tietynlainen kiusaaja ja hänelle sopiva uhri sekä otolliset kiusaamisolosuhteet. (Korhonen 2009, 15–16.)

4.3 Kiusaamisen seuraukset

Tutkimuksissa on tutkittu kiusaamisen välittömiä vaikutuksia. Kiusaamisen on todettu olevan yhteydessä mm. yleiseen sekä sosiaaliseen ahdistuneisuuteen, huonoon itsetuntoon, kielteiseen minäkuvaan, yksinäisyyteen, itsetuhoisiin ajatuksiin ja masentuneisuuteen. Pitkäaikaisia vaikutuksia eli miten kiusaaminen lapsuudessa vaikuttaa aikuisuuteen on tutkittu vähemmän. On kuitenkin todettu, että lapsuudessa kiusaamista kokeneet olivat merkitsevästi masentuneempia, heillä oli huonompi itsetunto sekä heillä oli ihmissuhdevaikeuksia etenkin parisuhteen muodostamisessa. (Salmivalli 2003, 21–22.)

Kiusatuksi tuleminen on terveydelle uhka. Jo muutaman kuukauden ajan kiusatuksi tuleminen voi aiheuttaa unettomuutta, ärtyneisyyttä, keskittymisvaikeuksia sekä hermostuneisuutta. Oireet pahenevat, mitä pidempään kiusaaminen jatkuu. (Jokinen 2007, 205.) Kiusaamisen jälkiseurauksina voi esiintyä psyykkisiä sairauksia johtuen kiusaamisen aiheuttamista traumaista. Pitkään jatkunut kiusaaminen voi aiheuttaa henkisiä vahinkoja, jotka voivat tulla esiin myöhemmällä iällä. Koulussa tapahtunut kiusaaminen voi vaikuttaa kiusatun valitsemiin aineisiin tai tulevaisuuden ammattiin. Hän voi kartella sellaisten aineiden tunteja, joissa tietää kiusaajan olevan. (Hamarus 2008, 78–79.)

Kiusatulle muodostuu usein maine, joka on oikeastaan hänelle luotu toiseus. Toiseus on kiusatulle rakennettu identiteetti, jonka perustana on yhteenkuulumattomuus, vieraus sekä toisarvoisuus. Tätä luotua mainetta levitetään eteenpäin ja näin kiusattu eritellään ulkopuoliseksi ryhmästä. Kun kiusaamista jatkuu pidemmän aikaa, niin kiusatun identiteettiin voi alkaa kiinnittymään kiusaamisessa esiin nousseet piirteet ja ominaisuudet. Hän alkaa uskoa olevansa sellainen, joksi häntä on kiusattu. Kiusattu alkaa uskoa, että hänen ominaisuutensa sekä erilaisuutensa on kiusaamisen syy. (Hamarus 2008, 28–29, 60.)

Ihmisen itsetunto, omantunnonarvo, ihmisarvo sekä itseluottamus on helppo murtaa erilaisin henkisen väkivallan keinoin. Tästä voi seurata masennusta, uupumusta sekä toivottomuuden tunnetta. Fyysisiä oireita taas voivat olla esimerkiksi päänsärky ja vatsavaivat. (Jokinen 2007, 205.) Joskus kiusattu voi kokea niin täy-

dellisen syrjäytymisen, että hän niin sanotusti räjähtää. Pitkään jatkunut kiusaaminen voi kasvattaa kiusatun sisällä vihaa ja suuttumusta, joka voi lopulta räjähtää emotionaaliseksi kohtaukseksi. Räjähämällä tarkoitetaan, että kiusattu tekee esimerkiksi jonkin epätoivoisen teon, jolla hän pyrkii näyttämään muille tilanteen vakavuuden (Hamarus 2008, 63.) On tutkittu, että jo yksikin läheinen ystävyys-suhde suojaa lasta kiusaamisen traumaattisilta kokemuksilta. Eli jos lapsi voi saada hyväksyntää ja hänellä on yksinkin läheinen ystävyys-suhde, niin kiusaamisen vaikutukset ovat vähäisemmät myöhemmällä iällä. Jos taas lapsella ei ole läheisiä kaverisuhteita ja hän on yksin sekä kiusaaminen jatkuu pitkään, niin kiusaamisen seuraamukset lyhyellä ja pitkällä aikavälillä ovat todennäköisesti vakavia. (Salmivalli 2003, 22.)

4.4 Kiusaamiseen puuttuminen

Helene Saarikosken mukaan viralliset tahot ovat monesti luoneet menettelytapoja, joilla voidaan tehokkaasti välttää yhteisöväkivallan kohtaaminen tai tuomitseminen. Hän nostaa esimerkkinä koulukiusaamisen ratkaisumallin, jossa kiusattu vaihtaa koulua. Ratkaisussa keskitytään virheelliseen oletukseen siitä, että kiusaaminen kohdistuu vain yhteen ihmiseen ja se on henkilökohtainen suhde uhrin ja kiusaajan välillä. Tässä ratkaisumallissa kiusaamisen kaikki seuraamukset jätetään kiusatulle ja näin kiusaamisen muotoihin voidaan jättää puuttumatta. Toimintaratkaisu opettaa, että väkivalta on tehokas ja suositeltava tapa ajaa asioita eteenpäin yhteisössä. (Saarikoski 2006, 109–110.)

Työpaikkakiusaamisessa myöskään työpaikan vaihtaminen ei ole ratkaisu kiusatun kohdalla. Työpaikan vaihtamisesta seuraa hänelle erinäisiä kustannuksia ja henkistä kärsimystä sekä kukaan ei joudu näin vastuuseen kiusaamisesta. On tutkittu, että koulukiusaamisen vuoksi koulua vaihtava joutuu ilman erityisiä tukitoimia helposti uudestaan kiusatuksi uudessa koulussaan. Tätä on selitetty sillä, että kiusatulla on kiusaamisesta aiheutuneet pelokkaat ennako-odotukset, joiden takia hän ottaa kiusaajan vastaroolin esiin uudessa yhteisössä. (Saarikoski 2006, 110.)

Kiusaamista ehkäistään luomalla selkeät toimintaohjeet kiusaamisen ehkäisyyn sekä tilanteisiin puuttumiseen. Esimerkiksi koulussa voidaan päättää yhdessä, että kiusaamista ei hyväksytä, sovittava siitä aiheutuvat seuraamukset ja pidettävä yhteisesti sovituista asioista kiinni. Koulussa aikuiset vastaavat ensisijaisesti kiusaamisen vastaisesta työstä ja heidän tehtävänä on puhua oppilaiden kanssa kiusaamisesta sekä sopia yhteiset säännöt kiusaamistilanteiden varalle. (Mannerheimin lastensuojeluliitto 2015 c.) Lähtökohtana kiusaamisen vähentämiselle sekä loppumiselle yhteisössä on kiusaamisongelman rehellinen tiedostaminen ja myöntäminen. Niin kauan kuin kiusaamista vähätellään, niin kiusaamisen vastainen työ ei voi kunnolla alkaa. (Salmivalli 2003, 46.) Työpaikka- ja koulukiusaamiseen puuttuminen vaatii asianmukaista puuttumista. Tärkeää on, että kiusaamisen teot määritellään asiaan osallisille ja tuomitaan nämä teot, mutta ei ihmisiä. (Saarikoski 2006, 112).

Kiusaamisen ehkäisemiseksi ei riitä pelkkä ryhmähengen tai ilmapiirin parantaminen esimerkiksi erilaisten aktiviteettien avulla. Esimerkiksi kouluissa nämä aktiviteetit voisi olla luokkaretket. Kiusaamisen vähentäminen vaatii, että kiusaamista käsitellään ja siitä puhutaan ääneen yhteisön jäsenten kanssa. Tärkeää on vaikuttaa koko ryhmään kuten esimerkiksi koko luokan oppilaisiin eikä keksittyä vain kiusaajaan ja kiusattuun. Olisi hyvä saada oppilaat ymmärtämään, että jokainen vastaa omalta osaltaan luokan hyvinvoinnista ja jokainen voi siihen vaikuttaa. Kuitenkin akuutissa kiusaamistapauksessa tarvitaan yleensä yksilötason puuttumista. Tämä tarkoittaa kiusaajien ja kiusatun kanssa käytyä keskustelua, jonka tarkoituksena on välitön kiusaamisen loppuminen sekä tuen tarjoaminen kiusatulle. (Salmivalli 2003, 54–55.)

Yksilötason puuttumisessa voidaan käyttää keskusteltaessa apuna Pikasin mallina tunnettua keskustelumenetelmää. Se hahmottaa kiusaamisen ryhmäväkivallaksi, jossa oppilaat vahvistavat toinen toistensa käyttäytymistä. Pikasin menetelmällä pyritään vaikuttamaan sekä ”pääkiusaajaan” että hänen tukijoukkoihinsa. Yksilökeskustelujen lisäksi menetelmään kuuluu ryhmäkeskustelu, jonka tarkoituksena on saada muutoksesta pysyvä. Menetelmässä on kaksi mallia selvittämiskeskusteluun, yhteisen huolen menetelmä ja suggestiivisen käskyn menetelmä. Suggestii-

visen käskyn menetelmässä aikuinen ottaa autoritaarisemman otteen, joka sopii tilanteisiin, jossa kiusaaminen ei ole vielä kovin vakavaa. Yhteisen huolen menetelmä taas lähestyy asiaa ”pehmeämmin”, joka sopii paremmin tilanteisiin, jossa kiusaaminen on jatkunut pidempään ja on vakavampaa. Toinen toimintamalli on Farsta-menetelmä, joka on kehitelty Pikasin mallin pohjalta. Menetelmä perustuu pääasiassa samanlaisiin keskusteluihin kuin Pikasin mallikin. Olennaista Farsta-menetelmässä on koulun kiusaamisen vastainen työryhmä, joka hoitaa kiusaamistapauksia. Ryhmä koostuu 2-5 aikuisesta, joista kaksi lähtee yhdessä selvittämään yhtä kiusaamistapausta. Toinen tärkeä asia menetelmässä on selvittämiskeskustelujen yllätyksellisyys eli oppilaat eivät ole kuulleet asiasta etukäteen eivätkö ole voineet varautua näin keskusteluun. (Salmivalli 2003,63–64, 74.)

Koulussa tapahtuvaan kiusaamista varten on kehitetty Kiva Koulu-ohjelma, joka tarjoaa koulun henkilökunnalle tietoa kiusaamisesta sekä siihen puuttumisesta. Ohjelma sisältää tietoa ja materiaalia koulun kokouksiin ja vanhempainiltoihin. Ohjelma sisältää oppitunteja oppilaille, joissa käsitellään kiusaamiseen liittyviä teemoja. Ohjelman avulla voidaan ennaltaehkäistä kiusaamista sekä puuttua mahdollisimman tehokkaasti kiusaamistapauksiin. (Kivakoulu 2015 c.)

4.5 Kiusaamisesta selviäminen

Kiusattujen keinot selviytyä kiusaamistilanteista kehittyvät iän myötä. Nuoret lapset itkevät helposti kiusaamistilanteissa kuin taas vanhemmat käyttävät kiusaajan huomioimatta jättämistä selviytymiskeinona. Jälkimmäinen keino on tutkimuksissa todettu tehokkaammaksi keinoksi kiusaamisen loppumiselle. (Salmivalli 2003, 23.) Kiusaaminen herättää monenlaisia tunteita kiusatussa. Hän voi kokea vihaa, katkeruutta sekä inhoa. Kiusaaminen koetaan epäoikeudenmukaisena kohteluna ja se on hankaloittanut elämää. Kiusatun tulisikin voida tunnistaa ja käsitellä tunteitaan. Tunteiden käsittelyyn saa apua esimerkiksi ammattiauttajilta kuten psykologeilta. Jotta kiusattu voi antaa anteeksi, on ensin hänen tunnistettava ja koettava viha sekä inho. (Hamarus 2012, 95.)

Raila Viita-ahon tekemän tutkimuksen mukaan kiusaaminen vaikuttaa kiusatun itsetuntoon ja kiusaamisella onkin pitkäaikaisia seurauksia. Kiusaamisen kokeminen on yksilöllistä. Kiusaaminen koetaankin osaksi menneisyyttä, mutta jokaisella menneisyys on erilainen. (Viita-aho 2012, 55–56.) Kiusattu sekä kiusaaja voivat kärsiä kiusaamisesta, vaikka kiusaaminen olisi jo loppunut. Sen vuoksi jälkihoiton merkitystä ei pidä vähätellä. Kielteiset tunteet menettävät vähitellen merkitystään ihmisen kokemuksissa, kun ne käsitellään. Myöhemmin tunteet voivat nousta hetkellisesti esiin, mutta ne eivät saa enää hallitse ihmisen elämää. (Hamarus 2012, 93.)

Kiusaamisen dynamiikasta puhuttaessa voidaan ymmärtää, mistä kiusaamisesta on todellisuudessa kyse. Ilmiön ymmärtäminen on tärkeää kiusatulle, koska näin kiusaamisessa tuotettu syy ja erilaisuus eivät pääse tarttumaan kiusatun identiteettiin. Kiusatun ymmärtäessä, että kiusaamisessa ei ole kysymys hänen erilaisuudestaan ja kiusaaminen ei ole ollut hänen syynsä, niin hän ei muodosta tulevaisuudessa minäkuvaansa sitä kautta. (Hamarus 2008, 31.)

5 TUTKIMUKSEN TOTEUTTAMINEN JA TUTKIMUSMETELEMÄT

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia, miten kehitysvammaisen henkilö ymmärtää ja kokee kiusaamisen. Työllä haluttiin selvittää, miten tämä asiakasryhmä määrittelee kiusaamisen, kiusatun, kiusajaan sekä syyt kiusaamiseen. Toisena tavoitteena oli saada selville asiakasryhmän omia kokemuksia kiusaamisesta ja sen vaikutuksista. Kolmantena haluttiin tietoa siitä, miten he toimisivat tänä päivänä kiusaamistilanteissa ja kuinka kiusaamista voitaisiin ehkäistä heidän mielestään.

Tutkimus toteutettiin kvalitatiivisena eli laadullisena tutkimuksena. Laadullisen tutkimuksen aineisto pohjautuu kirjoitettuun tekstiin ja puheeseen, ei-numeraaliseen materiaaliin. Pää tavoitteena on ymmärtää erilaisia ilmiöitä. (Kananen 2008 b, 11.) Laadullinen tutkimus on luonteeltaan kokonaisvaltaista tiedonkeruuta, jossa aineisto hankitaan luonnollisissa ja todellisissa tilanteissa. Aineiston keruussa käytetään metodeja, joissa tutkittavien näkökulmat ja ”ääni” pääsevät esille, kuten esimerkiksi teemahaastattelu, ryhmähaastattelu ja osallistuva havainnointi. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2007, 160.)

Laadullisessa tutkimuksessa korostetaan, että ihminen on elämismailmansa koki- ja havainnoija sekä toimija. Nämä havainnot, kokemukset ja toiminnot muuttuvat suhteessa aikaan, paikkaan ja tilanteisiin. Laadullinen tutkimus on melko joustava tutkimuskäytäntö. Tutkimusongelmat asetetaan väljästi, sillä ajatellaan, että tutkimusongelmien ja tutkimuskysymysten vakiintuminen on jo osa tuloksia. (Ronkainen, Pehkonen, Lindblom-Yläne & Paavilainen 2011, 82.) Laadullista tutkimusta voidaankin pitää eräänlaisena prosessina. Aineistoon liittyvät näkökulmat ja tulkinnat voivat kehittyä vähitellen tutkimusprosessin edetessä, sillä aineistonkeruun väline on inhimillinen eli tutkija itse. Uusia kohteita voi syntyä näkemyksen kehittyessä. Keskeistä on kuitenkin löytää tutkimuksen aikana ne johtavat ideat, joihin nojaten tutkimuksellisia ratkaisuja tehdään. (Kiviniemi 2007, 70–73.)

5.1 Tutkimuksen kohderyhmä

Opinnäytetyön tiedonkeruu toteutettiin haastattelemalla valittua asiakasryhmää. Haastattelut toteutettiin kahtena eri päivänä ja niihin osallistui yhteensä 10 henkilöä, joista 7 oli miehiä ja 3 naisia. Ensimmäisenä haastattelukertana 9.7.2015 haastateltiin neljää eri henkilöä. Toinen haastattelukerta toteutettiin 4.9.2015 ja tällöin haastateltavia oli yhteensä kuusi. Tutkimuksen kohderyhmästä kertominen on jätetty hyvin vähäiseksi, koska heidän tunnistettavuuttaan on pyritty vähentämään. Tämä toive on tullut yhteistyökumppanilta ja asia koettiin tutkijoiden näkökulmasta myös tärkeäksi.

Tutkimuksen kohderyhmänä toimivat Vaasan alueen päivä- ja työtoiminnan asiakkaat. Haastateltavien keski-ikä oli 34 vuotta. Kaikki haastateltavat osallistuivat tutkimukseen vapaaehtoisesti. Työntekijät olivat etukäteen kyselleet asiakkailta heidän kiinnostustaan osallistua tutkimukseen eli tutkittavat oli valittu etukäteen henkilökunnan avulla. Muutama valituista perui osallistumisensa haastattelupäivien aikana. Kaikki haastateltavat olivat kehitysvammaisia ja osalla oli autistisia piirteitä. Henkilöiden autistiset piirteet toivat omat haasteensa haastattelutilanteisiin. Osalla oli puheen tuottamisen vaikeuksia, jotka vaikuttivat kommunikointiin. Tämän takia joissakin tutkimuskysymyksissä käytettiin puheen tukena The Bears -kuvakortteja.

The Bears-kuvakorteissa esiintyy nalleja, joiden ilmeet ja eleet ovat erilaisia. Kuvakorteista oli valittu etukäteen 11 eri tunneilmaisua näyttävää nallea. Haastattelun lopussa tutkittavilta kysyttiin, mitä tunteita kiusaaminen herättää sekä millainen kiusaaja ja kiusattu ovat. He saivat itse valita nallekorteista yhden kortin kerrallaan ja kertoa miksi valitsivat juuri sen. Nallekorteista oli apua osalla tutkittavista, sillä heidän oli selvästi helpompi kertoa tunneilmaisuja korttien avulla. Osa tutkittavista pystyi myös niiden avulla kertomaan kiusaamisen herättämiä ajatuksista tarkemmin sekä selvemmin. Näistä vastauksia saatiin aineistoa kiusaamisen vaikutuksille osioon, joka on esitelty tarkemmin aineiston analyysissa.

5.2 Aineiston keruu

Kvalitatiivisen tutkimuksen tiedonkeruumenetelmistä teemahaastattelu on kaikista yleisin muoto (Kananen 2010, 53). Teemahaastattelu on lomake- ja avoimen haastattelun välimuoto, jossa haastattelun aihepiirit on yleensä valittu etukäteen. Kysymysten tarkka muoto ja järjestys sen sijaan puuttuvat. (Hirsjärvi ym. 2007, 203.) Haastattelun teemat valitaan siten, että ne kattavat mahdollisimman hyvin kyseessä olevan ilmiön. Teemahaastattelua tehdessä on tärkeää, että alussa ei mennä asioiden yksityiskohtiin, sillä se voi sulkea pois ei-yksityiskohtaisia asioita, joilla voi olla merkitystä. Teemahaastattelussa edetäänkin yleisestä yksityiseen. (Kananen 2010, 55.)

Avoimuudeltaan teemahaastattelu muistuttaa läheisesti syvähaastattelua. On maakuasia, esitetäänkö kaikille tutkittaville suunnitellut kysymykset, pitääkö kysymykset esittää tietyssä järjestyksessä ja pitääkö sanamuoto olla jokaisessa haastattelussa sama. Mitä tahansa ei voi kuitenkaan kysyä, vaan tarkoituksena on löytää merkityksellisiä vastauksia tutkimusongelmaa koskien. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 75.) Teemahaastattelun etuna on, että kerättävä aineisto rakentuu aidosti tutkittavan kokemusmaailmasta. Etukäteen suunnitellut teemat ja ”tiedetyt” vastausvaihtoehdot eivät rajaa aineistoa. Sen sijaan teemat auttavat sitomaan saadun aineiston tutkimusongelmaan. Teemahaastattelussa on tärkeää, että haastattelun rakenne pysyy tutkijan hallussa. Vaarana puolestaan on, että tutkittava henkilö ja hänen kertomuksensa alkavat liikaa johdatella haastattelun kulkua. (Virsta 2015.)

Tutkimus toteutettiin teemahaastatteluilla, koska haastatteluiden haluttiin olevan keskustelunomaisia sekä vastavuoroista tutkijoiden ja tutkittavien välillä. Ennen haastatteluita laadittiin teemahaastattelurunko (LIITE 1), joka sisälsi yhteensä viisi eri aihealuetta: Kiusaaminen, Miten kiusaaminen ilmenee, Kiusaamisen vaikutukset, Mitä voi tehdä jos kiusataan sekä Kiusaamisen vähentäminen. Jokainen aihe sisälsi vielä tarkempia kysymyksiä ja teemat oli valittu sen perusteella, että ne vastaisivat mahdollisimman hyvin tutkimusongelmaan.

Haastattelut toteutettiin yksilöhaastatteluina, koska tarkoituksena oli tutkia yksilön omia kokemuksia ja näkemyksiä. Aihe oli henkilökohtainen ja arka, joten ryhmäs-

sä toteutettuna vastaukset eivät olisi todennäköisesti olleet niin syvällisiä. Ryhmätilanteen riskinä olisi voinut olla, että tutkittavat olisivat vastanneet sosiaalisesti hyväksyttävällä tavalla. Lisäksi vahvemmat persoonat olisivat voineet hallita keskustelun etenemistä, jolloin joidenkin tutkittavien näkemykset olisivat jääneet kuulematta. Yksilöhaastattelun etuna oli, että haastattelut voitiin toteuttaa yksilöllisesti ja tutkittavan tarpeet huomioiden. Osalla tutkittavista vastaaminen vei selvästi enemmän aikaa, joten tätä pystyttiin huomioimaan paremmin yksilöhaastatteluiden myötä.

Haastattelutilana toimi molempina kertoina sama huone, jossa haastattelut voitiin toteuttaa rauhassa. Haastattelutila järjestettiin valmiiksi ennen tutkittavien tuloa siten, että haastattelu oli mahdollista aloittaa ilman ylimääräisiä häiriötekijöitä. Tutkimustilanne oli yritetty tehdä mahdollisimman mukavaksi haastateltaville. Tilassa istuttiin pehmeillä nojatuoleilla, tarjolla oli juotavaa sekä tilanteesta oli yritetty tehdä mahdollisimman luonnollinen. Tarvittavia tutkimusvälineitä kuten nauhuria testattiin ennen haastatteluita, ettei ylimääräistä häiriötä syntyisi itse tutkimustilanteessa. Tutkijat olivat harjoitelleet haastattelurungon rakennetta sekä käyttöä yhdessä etukäteen. Tarkoituksena tällä oli, että haastattelutilanteessa oli mahdollisuus keskustelemaan ilmapiiriin ilman, että tutkijoiden täytyisi tarkistaa kysymyksiä paperista useaan otteeseen. Haastattelurunko oli kuitenkin pöydällä tukena, jos kysymyksiä ei olisi muistettu.

Tutkimuksesta kiinnostuneille oli toimitettu ennen haastatteluita infokirje, joka sisälsi tietoa opinnäytetyöstä. Jokaiselle tutkittavalle kerrottiin erikseen vielä haastattelun alussa tutkimuksen pääkohdat sekä miten haastattelutilanne etenisi. Osallistujille kerrottiin, että haastattelut nauhoitettaisiin tulosten analysoinnin takia, eikä niitä kuuntelisi muut kuin tutkijat. Opinnäytetyön valmistuttua nauhat ja muut materiaalit hävitettäisiin. Tuloksia ei analysoidaisi julkisilla paikoilla tai muiden henkilöiden kuin tutkijoiden läsnä ollessa. Haastateltaville kerrottiin, että kysymyksiin ei ole oikeita tai vääriä vastauksia. Tämä toive tuli yhteistyöhenkilön pyynnöstä, etteivät tutkittavat vastaisi kysymykseen vastauksella, jonka olettavat olevan oikea. Tutkimuksen tarkoituksena kuitenkin oli kuulla tutkittavien omat kokemukset ja ajatukset aiheesta.

Aiheen arkaluontoisuuden takia painotettiin sitä, että haastateltava saa kertoa asiasta sen verran kuin itse haluaa ja vastaaminen ei ole pakollista. Lisäksi kerrottiin, että haastattelu on mahdollista lopettaa missä vaiheessa tahansa. Tutkimustilanteissa tulikin hetkiä, jolloin haastateltava ei halunnut puhua aiheesta. Tällöin hänen näkemystensä kunnioitettiin ja siirryttiin keskustelussa eteenpäin. Esimerkiksi eräs haastateltava ei halunnut juurikaan puhua aiheesta ja tilanne vaikutti olevan hänelle epämukava. Tällöin siirryttiin keskustelemaan muista aiheista ja haastattelu saatiin lopetettua hyvillä mielin.

Haastattelutilanne pyrittiin tekemään mahdollisimman rauhalliseksi. Haastatteluiden kestolle ei asetettu aikarajaa, vaan keskustelut kestivät sen verran kuin puhuttavaa aiheesta riitti. Haastatteluiden alussa ei alettu heti käymään tutkimukseen liittyviä kysymyksiä läpi, vaan ensin tutkijat ja tutkittava keskustelivat muista aiheista. Tämän tarkoituksena oli rauhoittaa tutkittavaa ja tutustua pikaisesti toisiinsa. Tämän jälkeen haastattelut etenivät valittujen teemojen mukaisesti, kuitenkin siten, että kysymysten järjestys tai esitystapa saattoi vaihdella tutkittavien välillä. Haastattelun keskustelunomaisuuden takia erilaiset tarkentavat lisäkysymykset olivat mahdollisia. Lopuksi keskusteltiin vielä muista kuin tutkimukseen liittyvistä aiheista ja varmistettiin, että tutkittaville jäi hyvä mieli haastatteluiden jälkeen. Kaikille haastatteluun osallistuneille annettiin kiitokseksi pienet lahjat.

5.3 Aineiston analysointi

Litteroinnilla tarkoitetaan erilaisten tallenteiden kirjoittamista kirjalliseen muotoon, jolloin niitä pystytään käsittelemään joko manuaalisesti tai ohjelmallisesti erilaisilla analysointimenetelmillä. Litteroinnista voidaan erottaa kolme eri tasoa, jotka ovat sanatarkka litterointi, yleistarkka litterointi sekä propositiotason litterointi. Sanatarkka litterointi on tavoista tarkin, sillä siinä jokainen äännähdyskin on kirjattu ylös. Yleiskielisessä litteroinnissa teksti muutetaan kirjakieliseksi poistamalla siitä murre- ja puhekielen ilmaisut. Propositiotason litteroinnissa kirjataan ylös vain sanoman tai havainnon pääsisältö. (Kananen 2010, 58–59.) Litteroinnin tarkkuus riippuu siitä, millaista tarkkuutta itse analyysi vaatii sekä millaisia vuorovaikutuksen piirteitä käytetään tulkinnessa. Yleisohjeena voidaan pitää, että pelkkä puhuttu sisältö ja yksinkertaisten vuorovaikutuksen piirteiden litterointi

riittää, jos tutkimuksen analyysi toimii esimerkiksi sisältöjä luokittelemalla, teemoittelemalla tai käytettyjä ilmaisuja kategorisoimalla. (Ronkanen ym. 2011, 119)

Jokainen haastattelutilanne oli nauhoitettu ja ne purettiin litteroimalla. Litteroinnin tasona käytettiin propositiotason litterointia. Nauhat litteroitiin yksi kerrallaan niin, että tutkimukseen liittyvät asiat kirjoitettiin sanatarkasti ylös. Kuitenkaan erilaisia ylimääräisiä ääniä ja taukoja ei huomioitu, koska niitä ei koettu tarpeellisiksi aineiston analysointia koskien. Haastatteluiden litteroinnin jälkeen kaikkien haastateltavien vastaukset järjestettiin haastattelurungon teemojen alle. Näistä syntyi kahdeksan pääteemaa, joita käsiteltiin aineiston tuloksissa.

Sisällön analyysin tarkoituksena on kuvata aineistoa sanallisesti tiiviissä ja yleisessä muodossa. Tavoitteena on, että tutkittavasta ilmiöstä saadaan aikaan sanallinen ja selkeä kuvaus. Tämä edellyttää, että aineistoa tiivistetään ja sen muotoa muutetaan. (Kananen 2008 a, 94.) Aineistolähtöisessä sisällönanalyysissä yhdistellään käsitteitä ja näin saadaan vastauksia tutkimusongelmaan. Prosessi sisältää kolme vaihetta. Ensimmäinen vaihe on aineiston redusointi eli pelkistäminen. Seuraavaksi aineisto klusteroidaan eli ryhmitellään. Viimeisessä vaiheessa luodaan teoreettiset käsitteet eli abstrahoidaan. (Tuomi & Sarajärvi 2013, 108–112.)

Aineiston pelkistämisen analysoitava informaatio pelkistetään siten, että aineistosta karsitaan tutkimukselle epäolennainen asia pois. Pelkistäminen on aineiston tiivistämistä tai pilkkomista osiin. Klusteroinnissa aineistosta pyritään löytämään samankaltaisuuksia ja eroavaisuuksia kuvaavia käsitteitä. Samaa asiaa tarkoittavat käsitteet ryhmitellään ja yhdistetään luokaksi. Luokka nimetään sen sisältöä kuvaavalla käsitteellä. Luokittelussa aineiston muoto tiivistyy, sillä yksittäiset tekijät sisällytetään yleisempiin käsitteisiin. Abstrahointi vaiheessa erotetaan tutkimuksen kannalta olennainen tieto, jonka perusteella muodostetaan teoreettisia käsitteitä. Alkuperäisen informaation käyttämisestä kielellisistä ilmauksista edetään teoreettisiin käsitteisiin ja johtopäätöksiin. Abstrahointia jatketaan yhdistelemällä luokituksia niin pitkään kuin se aineiston sisällön näkökulmasta on mahdollista (Tuomi & Sarajärvi 2013, 109–111.)

Aineisto analysoitiin aineistolähtöisellä sisällönanalyysillä. Analysoinnissa käytettiin taulukointia (LIITE 2), johon koottiin aihe kerrallaan tutkittavien vastaukset pelkistetyssä muodossa. Tutkittavien vastauksista on otettu tutkimuksen kannalta oleelliset sekä tärkeät ilmaisut, jotka jaoteltiin teemoittain. Näistä teemoista muodostui yläluokka kuten esimerkiksi kiusaaja. Kaikki kahdeksan teemaa on avattu tarkemmin tutkimuksen analysointi osiossa.

5.4 Eettisyys

Haastateltavien itsemääräämisoikeutta kunnioitettiin tutkimusta tehdessä. Haastatteluihin osallistuminen oli täysin vapaaehtoista. Tutkittaville oli annettu ennen tutkimukseen osallistumista informaatiota, mitä tutkimus tulee koskemaan. Haastattelutilanteen alussa varmistettiin, että tutkittava on ymmärtänyt mihin on osallistumassa sekä mihin saatua aineistoa tullaan käyttämään.

Tutkittavan oli mahdollista lopettaa haastattelu missä vaiheessa tahansa. Haastattelutilanne oli keskustelunomainen, jossa sekä tutkijat että tutkittavat keskustelivat vastavuoroisesti. Tutkijat kunnioittivat haastateltavien halua kertoa myös muista kuin tutkimukseen liittyvistä asioista. Tutkijat olivat haastatteluissa koko ajan tilanteen tasalla. Esimerkiksi jos aiheen käsittely näytti olevan liian raskasta haastateltavalle, tutkijat siirsivät keskustelun pois henkilökohtaiselta tasolta.

Luottamuksellisuus on haastattelututkimusta tehdessä erittäin tärkeää, sillä tutkija on päässyt haastateltavien minän syväkerroksiin. Laadullisessa tutkimuksessa tutkittavien vastauksia ei voi hävittää määrällisiin ilmauksiin ja diagrammeihin, sillä suorat lainaukset ovat usein tarpeellisia esimerkiksi tulkinnan todistusarvon lisäämiseksi. (Kananen 2008 a, 136.) Haastatteluiden alussa tutkittaville tuotiin ilmi, että tutkijoilla on vaitiolovelvollisuus käytyjä keskusteluja koskien. Tutkimusta tehdessä aineisto on analysoitu siten, ettei siitä pysty tunnistamaan yksittäistä henkilöä. Aineistoa säilytettiin koko tutkimusprosessin ajan niin, ettei niitä nähnyt tai kuullut muut kuin tutkijat.

5.5 Pätevyys ja luotettavuus

Validiteetti eli pätevyys viittaa yleisesti siihen, miten hyvin tutkimus tai mittari kuvaa tutkittavaa asiaa. Validiteetti määrittelee tutkiiko tutkimus sitä, mitä se sanoo tutkivansa, kuvaavatko tutkimuksen tuottamat käsitteet ilmiötä, onko tieto tuotettu pätevästi sekä päteekö tieto tutkimuskohteeseen. (Ronkainen yms. 2011, 130–131)

Tutkimuksen kohderyhmänä olivat kehitysvammaiset henkilöt. Tutkimusmenetelmänä käytettiin teemahaastattelua. Haastatteluihin tehty kysymysrunko koettiin toimivaksi, koska sen avulla saatiin kerättyä riittävästi aineistoa tutkimusta varten. Tutkittavien vastauksissa on paljon samankaltaisuuksia sekä toistoa, joten voidaan olettaa tutkimuksen olevan pätevä.

Tutkimuksen pätevyyttä lisää se, että haastatteluista saatiin vastaukset tutkimusongelmiin. Tällöin voidaan ajatella, että tutkimuksessa käytetyt menetelmät ovat vastanneet tutkittavaa ilmiötä. Tutkimuksen tuloksista löytyi selviä yhtäläisyyksiä olemassa olevaan teoriaan kiusaamisesta. Tällöin voidaan päätellä, että tutkimuksen kohderyhmä sekä tiedonkeruu ovat olleet päteviä.

Luotettavuuden arviointi on merkittävä osa tutkimuksen tekoa, sillä kaikessa tutkimustoiminnassa pyritään välttämään virheitä (Tuomi & Sarajärvi 2013, 134). Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta voidaan tarkastella kertomalla tarkasti tutkimuksen kaikista eri vaiheista. Aineistonkeruun olosuhteet kerrotaan selvästi ja totuudenmukaisesti. Luotettavuutta kohennetaan kertomalla haastattelun ajasta, häiriötekijöistä, virhetulkinnoista sekä tutkijoiden omista arvioinneista tilannetta koskien. Analyysia tehdessä tutkimuksessa tulee käydä ilmi esimerkiksi luokittelun perusteet. (Hirsjärvi ym. 2007, 227.)

Haastatteluista tehdessä yhdeksi häiriötekijäksi muodostui haastattelutilan ulkopuolelta kantautuva meteli. Tämä on voinut aiheuttaa häiriötä niin tutkijoiden kuin tutkittavienkin keskittymiseen ja vastaamiseen. Yhdessä haastattelutilanteessa keskustelu jouduttiin myös keskeyttämään hetkeksi, sillä haastattelutilan oveen koputettiin. Suurimmaksi osaksi haastattelutilanteet olivat kuitenkin rauhallisia.

Haastattelurungon käyttöä harjoiteltiin ennen haastatteluita. Tämän avulla runkoa pystyttiin muokkaamaan sellaiseksi, että sen avulla pystyisi saamaan vastauksia tutkimusongelmiin. Haastatteluiden luotettavuuteen on kuitenkin voinut vaikuttaa se, että haastateltavat ovat tulkinneet kysymykset eri tavalla kuin tutkijat. Tutkijat ovat kysyneet kysymyksiä eri sanamuodoin tutkimuksen keskustelunomaisuuden takia, joten kysymysten merkitys on voinut muuttua. Tutkittavien vastauksista löytyy kuitenkin yhtäläisyyksiä, joten voidaan olettaa, että kysymysten asettelulla ei ole ollut niin suurta merkitystä vastausten sisältöön.

Laadullisen tutkimuksen luotettavuutta pohdittaessa on hyvä ottaa huomioon miten tutkimuksen luonne sekä tutkimusaihe ovat saattaneet vaikuttaa osallistujien vastauksiin. Erilaisia arkoja aiheita käsitellessä tutkittavat eivät välttämättä kerro heidän todellisia ajatuksiaan, vaan saattavat pyrkiä vastaamaan sosiaalisesti hyväksyttävällä tavalla. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006.) Tutkimusmenetelmänä haastattelu voi olla sekä tutkijoille että tutkittaville jännittävämpi kuin kirjallinen kyselylomake, sillä haastattelussa asioita kerrotaan vieraalle ihmiselle. Kiusaaminen on arka aihe, joten siitä puhuminen voi olla vaikeaa ja joihinkin kysymyksiin tutkittavat eivät halunneet vastata. On mahdollista, että nämä aiheet ovat saattaneet olla liian henkilökohtaisia haastateltaville. Tutkittavat kertoivat kuitenkin tarkasti ja yksityiskohtaisesti omista kiusaamiskokemuksistaan, joten voidaan olettaa näiden olleen todellisia ja luotettavia. Kokonaisuudessaan haastattelu koettiin toimivaksi tutkimusmenetelmäksi ja tutkijoiden oma kokemus haastattelutilanteista oli luottamuksellinen ja luonnollinen.

6 TUTKIMUKSEN TULOKSET

Opinnäytetyön tutkimuksen tulokset sisälsivät kymmenen kehitysvammaisen henkilön vastaukset. Vastaukset on saatu teemahaastattelemalla heitä jokaista yksittäin. Haastatteluiden tukena on käytetty haastattelurunkoa (LIITE 1), jossa kiusaaminen on jaettu viiteen eri pääteemaan ja tarkentaviin lisäkysymyksiin. Haastatteluista muodostunut aineisto analysoitiin aineistolähtöisen sisällönanalyysin avulla. (ks. luku 5.3 sivu 32.)

Haastattelurungon ja tutkimuksen tulosten pohjalta nousi kahdeksan pääteemaa. Teemojen käsittely noudattaa pääsääntöisesti haastatteluissa käytettyä kysymysrunkoa (LIITE 1). Vastausten vähyden vuoksi tuloksista on jätetty ulkopuolelle kaksi teemaa: kiusaamisen yleisyys ja kiusaamisen tapahtumapaikat. Kuviossa 2 on esitelty pääteemat, joita tuloksissa tullaan analysoimaan.

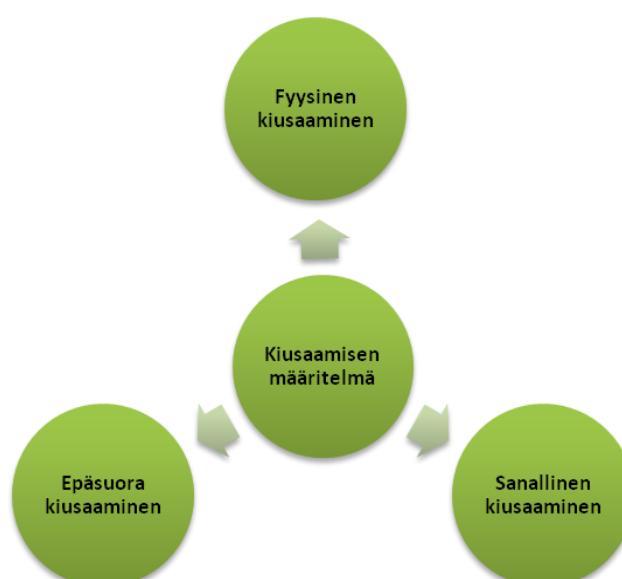
Kuvio 2 Kiusaaminen näkökulmat

Tutkimuksen tulosten pääteemoiksi nousivat kahdeksan teemaa (Kuvio 2). Ensimmäiseksi teemaksi nousi kiusaamisen määritelmä. Määritelmässä on käyty läpi, mitä kiusaaminen haastateltavien mielestä tarkoittaa eli millä eri tavoin sitä

esiintyy. Toiseksi ja kolmanneksi teemaksi nousivat kiusaaja ja kiusattu. Haastateltavat ovat määritelleet millaisia kiusaaja sekä kiusattu heidän mielestään ovat mm. ulkoisesti ja sisäisesti. Neljänneksi teemaksi nousi kiusaamisen syyt. Haastateltavat ovat tuoneet esiin, miksi kiusaamista tapahtuu ja mitkä asiat siihen johtavat. Viidenneksi teemaksi nousi haastateltavien omat kokemukset kiusaamisesta. Tuloksissa on tullut ilmi mm. miten ja milloin kiusaaminen tapahtui, kuinka usein ja pitkään se jatkui sekä puututtiinko siihen. Kiusaamisen vaikutukset nousivat kuudenneksi teemaksi. Vaikutuksista haastateltavat ovat pohtineet, miten kiusaaminen on vaikuttanut heihin elämän eri osa-alueilla. Kaksi viimeistä teemaa ovat kiusaamiseen puuttuminen sekä vähentäminen. Haastateltavat ovat saaneet tuoda esiin omia näkemyksiä ja kokemuksia, miten kiusaamiseen voitaisiin puuttua ja millä keinoin sitä voitaisiin jatkossa vähentää.

6.1 Kiusaamisen määritelmä

Haastatteluissa pyydettiin ensimmäiseksi haastateltavia määrittelemään, mitä kiusaaminen tarkoittaa heidän mielestään. Tutkittavista yhdeksän henkilöä kymmenestä vastasi kysymykseen. Ilmauksia tuli yhteensä 28, joista muodostettiin kolme teemaa kiusaamisen määritelmälle (Kuvio 3).

Kuvio 3. Kiusaaminen määritelmä

Aineistosta muodostui kolme teemaa kiusaamisen määritelmälle (Kuvio 3). Sanallinen kiusaaminen keräsi yhteensä 11 ilmaisua, fyysinen kiusaaminen 9 ilmaisua ja epäsuorakiusaaminen 4 ilmaisua.

Sanallinen kiusaaminen (11) nousi vahvasti esiin puhuttaessa kiusaamisen määritelmästä. Tällöin kiusaaminen tapahtui suoraan kiusaajan ja kiusatun välillä. (ks. luku 4.1 sivu 18.) Seitsemän haastateltavaa yhdeksästä koki kiusaamisen olevan nimittelyä ja haukkumista. Näiden lisäksi haastatteluissa mainittiin hännäminen, suunsoitto sekä valheiden kertominen kiusatusta. Yksi vastaajista kuvasi kiusaamista seuraavasti:

”No voihan se olla niinku haukkumista tai lyömistä... Kyllä sitä voi kaikkee niinkun, että kusipää ja mäntti.”

Fyysinen kiusaaminen (9) nousi myös vahvasti esiin puhuttaessa kiusaamisen määritelmästä. Tällöin kiusaaminen tapahtui suoraan kiusaajan ja kiusatun välillä. (ks. luku 4.1 sivu 19.) Yli puolet haastateltavista oli sitä mieltä, että kiusaaminen tapahtuu fyysisen kiusaamisen keinoin. Haastattelut toivat esiin, miten eritavoin se voi tapahtua. Useampi haastateltava määritteli kiusaamisen väkivaltaisiksi teoiksi kuten tönimiseksi, lyömiseksi sekä toisen kimppuun käymisenä. Haastateltavat toivat esiin, että kiusaaminen voi olla myös toisten omaisuuteen koskemista kuten tavaroiden piilottelua. Yksi haastateltavista määritteli kiusaamista seuraavasti:

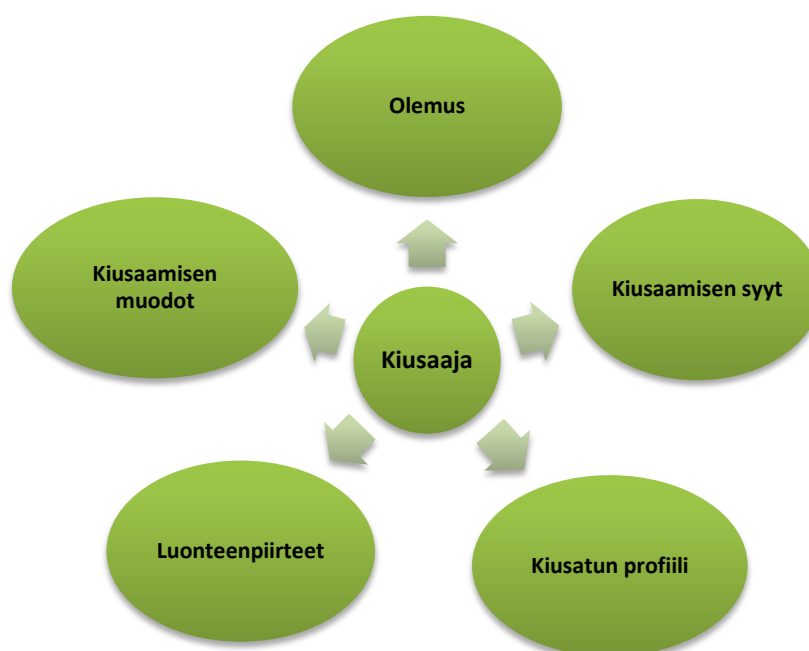
”Kiusaaminen on haukkumista, tönimistä, lyömistä, mun tapauksessa sylkemistäki.”

Epäsuora kiusaaminen (4) oli kolmas teema. Tällöin kiusaaminen tapahtui kiusatun selän takana eli ei kasvotusten kiusatun ja kiusaajan välillä (ks. luku 4.1 sivu 18.) Haastateltavista 4 vastaajaa yhdeksästä oli sitä mieltä, että kiusaaminen tapahtuu epäsuoran kiusaamisen keinoin. Kiusaajan arvostuksen puute kiusattua kohtaan koettiin kiusaamisena. Haastateltavat kokivat tämän tulevan esiin kiusaa-

jan ala-arvoisena kohteluna kiusattua kohtaan sekä kiusatun selän takana pahan puhuminen. Epäsuoraa kiusaamista käsiteltiin haastatteluissa selvästi vähemmän kuin fyysistä tai sanallista kiusaamista.

6.2 Kiusaaja

Tutkittavia pyydettiin haastatteluissa kuvaamaan millainen henkilö on kiusaaja. Heistä yhdeksän kymmenestä vastasi kysymykseen ja ilmauksia tuli yhteensä 65, joista muodostettiin viisi teemaa kiusaamisen määritelmälle (Kuvio 4).

Kuvio 4. Kiusaaja

Ilmauksista muodostui viisi teemaa kiusaajan määritelmälle (Kuvio 4). Kiusaajan olemus keräsi 23 ilmaisua, kiusaamisen syyt 9 ilmaisua, kiusatun profiili 9 ilmaisua, luonteenpiirteet 8 ilmaisua sekä kiusaamisen muodot 7 ilmaisua.

Kiusaajan olemus (23) nousi vahvasti esiin puhuttaessa siitä millainen henkilö kiusaaja on. Olemuksesta on tullut esiin kiusaajan erilaisia ulkoisia ja sisäisiä piirteitä, joita muut ihmiset hänestä näkevät. Kuusi haastateltavaa yhdeksästä koki

kiusaajan olevan vihainen, pelottava sekä aggressiivinen. Vahvasti esiin nousi myös kiusaajan halu käydä muiden kimppuun, vaikka hänellä ei olisi tähän syytä.

Useampi haastateltava toi esiin kiusaajan olemuksen olevan salaperäinen, viekas sekä jännä. Hänen koettiin olevan ulkoapäin vahva sekä itsevarma, vaikka todellisuudessa kiusaajalla on heikko itsetunto. Yksittäisinä vastauksina esiin nousi, että kiusaajan voi tunnistaa ilmeistä ja eleistä kuten esimerkiksi ilkeästä naurusta.

Kiusaamisen syyt (9) osiossa tutkittavat ovat hakeneet syytä siihen, miksi joku haluaa kiusata muita ihmisiä. Kiusaamisen syyksi esiin nousi vahvasti kiusaajan huono itsetunto. Tutkittavat toivat esiin, että kiusaaja haluaa nostattaa kiusaamisen avulla omaa huonoa itsetuntoaan sekä saada itselleen huomiota kiusaamisen avulla. Eli tässä tapauksessa kiusaaminen on kiusaajan keino saada itselleen arvostusta muilta ihmisiltä hänen ympärillään. Tutkittavat liittivät myös vallanhaun sekä kiusaajan arvostuksen puutteen kiusaamisen syyksi.

Useampi vastaaja haki kiusaamiseen syytä kiusaajan ongelmista hänen omassa elämässään. Tutkittavat kokivat, että kiusaajalla on henkilökohtaisessa elämässään sellaisia ongelmia, jotka purkautuvat kiusaamisena. Kiusaajan henkilökohtaisia ongelmia kuvattiin seuraavasti:

”Sil on varmaa itselläki joku ongelma. Se haluu pönkittää niinku omaa itsetuntoo sillä.”

”Kiusaaja on sellane mil mil menee itellää huonosti kotona... Noi vanhemmat juo ja isä voi pahoinpidellä.”

Kiusatun profiili (9) kuvaa millainen henkilö kiusaaja on. Tutkittavat ovat kuvanneet kiusaajaa mm. sukupuolen ja iän perusteella. Kuusi vastaajaa yhdeksästä oli sitä mieltä, että kiusaaminen tapahtuu ryhmässä. Tällä tarkoitetaan sitä, että kiusaajalla on mukanaan kaveriporukka, joka kannustaa ja on mukana kiusaamisessa. Vain kaksi vastaajaa yhdeksästä koki, että kiusaaja toimisi yksin kiusaamistilanteissa. Kiusaajan sukupuolella tai iällä ei nähty olevan merkitystä. Tutkittavat ko-

kivat, että kiusaajana voi toimia kuka vain riippumatta iästä tai sukupuolesta. Kiusaajaa kuvattiin haastatteluissa seuraavasti:

”Kaikki on ollut erilaisia, että tietysti ei voi niiku verrata.”

”Se voi ottaa muita kavereita sitten mukaan.”

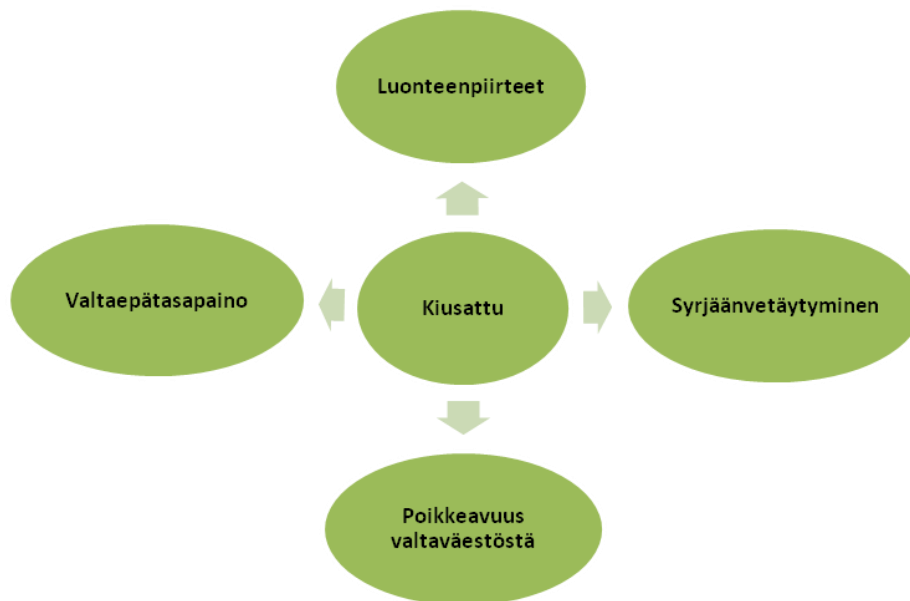
Kiusaajan luonteenpiirteet (8) käsittelee tutkittavien esiin tuomia luonteenpiirteitä, joita kiusaajasta on huomattavissa. Tutkittavien mielestä näistä piirteistä voidaan myös tunnistaa kiusaaja. Luonteenpiirteistä vahvasti esiin nousi kiusaajan vihaisuus, aggressiivisuus sekä ilkeys toisia ihmisiä kohtaan. Näiden lisäksi yksittäisinä vastauksina esiin tuli kiusaajan epäluotettavuus ja kurja sekä ikävä persoonana.

”Sehän on semmonen ilkeä ihminen. Se saattaa sanoa niinkin etpä ootpa ruma.”

Kiusaamisen muodot (7) teema käsittelee millä tavoin kiusaaja kiusaa. (ks. luku 4.1 sivu 18–19.) Kiusaamisen muodot voidaan jaotella tutkittavien vastausten perusteella fyysiseen sekä sanalliseen kiusaamiseen. Fyysisen kiusaamisen muodot nousivat vahvemmin esiin kuin sanallisen kiusaamisen muodot. Tutkittavista neljä toi esiin, että kiusaaminen tapahtui fyysisen kiusaamisen keinoin. He toivat esiin lyömisen, toisen kimppuun käymisen, kiusatun omaisuuteen koskemisen sekä tönnimisen. Sanallisen kiusaamisen keinoiksi nousi taas huutaminen, hännääminen sanallisesti sekä kiusatun haukkuminen.

6.3 Kiusattu

Haastateltavia pyydettiin kuvaamaan millainen henkilö on kiusattu. Kiusatulla tarkoitettiin henkilöä, joka joutuu kiusaamisen kohteeksi. Tutkittavista yhdeksän kymmenestä haastateltavasta vastasi kysymykseen. Ilmaisuja tuli yhteensä 42, joista muodostettiin kiusatun henkilön määritelmälle 4 teemaa (Kuvio 5).

Kuvio 5. Kiusatun henkilön määritelmä

Tutkittavien vastauksista muodostettiin kiusatun henkilön määritelmälle 4 teemaa (Kuvio 5). Ensimmäinen teema on kiusatun luonteenpiirteet, joka keräsi 19 ilmaisua. Seuraava teema on kiusatun syrjään vetäytyminen, joka muodostui 9 ilmaisusta. Kolmas teema on kiusatun poikkeavuus valtaväestöstä, joka keräsi 8 ilmaisua. Viimeinen teema on kiusatun valtaepätasapaino verrattuna kiusaajaan ja se muodostui 6 ilmaisusta.

Luonteenpiirteet (19) käsittelee niitä tyypillisiä piirteitä, joita tutkittavien mielestä kiusatulla henkilöllä on. Näistä piirteistä voidaan tutkittavien mielestä jopa tunnistaa henkilö, joka on kiusattu. Kuusi vastaajaa yhdeksästä tutkittavasta kuvasi kiusattua pelokkaaksi. Pelokkuuteen haastateltavat liittivät vahvasti myös kiusatun arkuuden. Pelokkuus ja arkuus liitettiin kiusatun pelkoon muita ihmisiä kohtaan ja varsinkin kiusaajia kohtaan. Arkuus on voinut olla kiusatun luonteessa jo alun perin, mutta pelko on kehittynyt kiusaamisen myötä. Pelko liittyy vahvasti ajatuksen joutua uudelleen kiusatuksi, joka sitten heijastuu kiusatusta arkuutena ja pelkona kohdata ihmisiä.

Yksittäisinä vastauksina kiusattua kuvattiin hiljaiseksi, kiltiksi, herkäksi, surulliseksi ja heikoksi. Kiusattua kuvattiin myös helposti manipuloitavaksi sekä hän vaikuttaa muiden silmissä lyödyltä. Tutkittavat toivat esiin luonteenpiirteitä, jotka

voiva lisätä kiusatun riskiä tulla kiusatuksi. Tutkittavat toivat esiin myös piirteitä, jotka ovat kehittyneet kiusaamisen myötä. Aiemmin mainittu pelokkuus ja surullisuus ovat piirteitä, jotka ovat muodostuneet kiusaamisen myötä.

Syrjään vetäytyminen (9) tarkoittaa kiusatun halua olla yksin ja vetäytymistä pois ihmisten seurasta. Seitsemän vastaajaa yhdeksästä kuvasi kiusattua henkilöksi, joka haluaa vetäytyä syrjään. Syrjään vetäytymisen lisäksi yksittäisinä vastauksina ilmeni kiusatun yksinäisyys sekä kiusattu ei halua olla esillä. Tutkittavat liittivät vahvasti toisiinsa kiusatun arkuuden ja halun vetäytyä syrjään. He toivat esiin, että halu vetäytyä syrjään on seurausta kiusatuksi tulemisesta. Yksi tutkittavista kuvasi, että kiusattu jopa eristäytyy muista. Kiusatun koettiin olevan irrallinen yhteisöstä, jossa hän oli. Tätä kuvattiin seuraavasti:

”Semmonen arka ja siirtyy niinku sivuu. Että se ei niinku halua olla esillä.”

”Istuu niiku nurkassa, et ei halua tulla kiusatuksi.”

Poikkeavuus valtaväestöstä (7) tarkoittaa kiusatun jotakin ulkoista tai sisäistä seikkaa, joka erottaa hänet jotenkin yhteisössä vallitsevista normeista. Nämä poikkeavat tekijät voivat taas altistaa kiusatuksi tulemiseksi. Tutkittavien vastauksista tuli vahvasti esiin kiusatun erilaisuus verrattuna muihin yhteisön jäseniin. Erilaisuutta kuvattiin ulkonäöllisinä seikkoina kuten, että kiusatulla on silmälasit ja hän on huomattavasti pienikokoisempi verrattuna muihin. Ulkoiset seikat nousivat vahvemmin esiin kuin sisäiset tekijät. Ulkoisia piirteitä kuvattiin seuraavasti:

”Jos se on jotenki pienikokone tai erilainen. Jos sil on vaik silmälasit...”

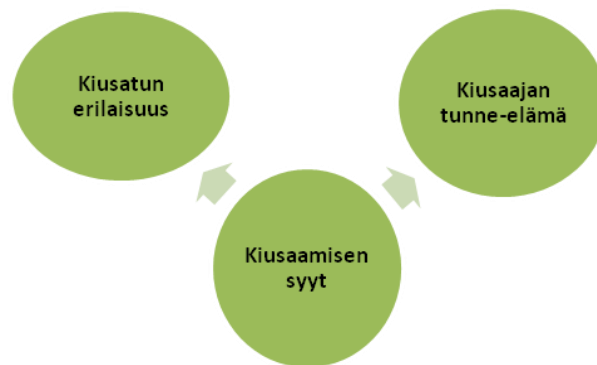
Sisäisinä tekijöinä ilmeni taas herkkyys, huono asenne sekä lahjakkuus. Lahjakkuus nähtiin kiusaamisen syynä, koska se voi herättää kateutta, joka purkautuu lahjakkaan henkilön kiusaamisella. Yksi vastaajista koki, että kiusatulla itsellään voi olla huono asenne muita kohtaan, joten tämän vuoksi hän altistuu kiusaamiselle. Tutkittavien mielestä erilaisuus on yksi syy miksi kiusaamista tapahtuu. Kiusattua kuvattiin seuraavasti:

”Jos sil on joku ongelma, sil jota kiusataan...Nii ne muut käy sen kimppu sit. Esim. jos se käyttää silmälaseja tai on muuten jotenkin esim. lahjakas jossakin asiassa nii se voi aiheuttaa semmosta kateutta.”

Valtaepätasapaino (5) tarkoittaa kiusatun ja kiusaajan välillä olevaa valtaepätasapainoa (ks. luku 4 sivu 17.) Tutkittavat toivat esiin, että kiusatulla ei ole kavereita, jotka voisivat puolustaa häntä kiusaamistilanteessa. Kiusatulla taas voi olla samaisessa tilanteessa useita kavereita tukenaan. Tällöin kiusatun ja kiusaajan välillä vallitsee sosiaalinen epätasapaino. Haastatteluissa esiin tuli myös se, että kiusattu ei pysty puolustautumaan kiusaajaa vastaan. Tällöin kyseessä voi olla henkinen epätasapaino, jossa kiusaaja on sanavalmiimpi kuin kiusaaja. Teoriassa on kuvattu, että juurikin tämä valtaepätasapaino voi olla syy miksi joku valikoituu kiusaamisen kohteeksi (ks. luku 4 sivu 17.)

6.4 Kiusaamisen syyt

Haastateltavilta kysyttiin, miksi kiusaamista tapahtuu. Kysymyksiin kiusaamisen syistä vastasi puolet tutkittavista. Ilmauksia aiheesta tuli yhteensä 8 kappaletta, jotka jaettiin kahteen teemaan (Kuvio 6).

Kuvio 6. Kiusaamisen syyt

Kiusaamisen syistä muodostui kaksi teemaa (kuvio 6). Kiusaaja tunne-elämään liittyviä ilmauksia tuli yhteensä 5 kappaletta ja kiusatun erilaisuuteen liittyviä 3 kappaletta.

Kiusajaan tunne-elämä (5) nousi esiin haastateltavien puheissa. Haastateltavat kokivat, että kiusaaminen johtuu kiusajaan emotionaalisista syistä. Kiusaaja ei esimerkiksi ajattele toisia eikä pysty jostain syystä ottamaan muita huomioon. Kiusaaja kokeekin kiusaamisen hauskaksi viihteeksi itselleen, eikä ajattele miltä uhrista voisi tuntua. Kiusajaan käytökselle haettiin syitä myös siitä, että hän on jostain asiasta kateellinen kiusatulle. Tutkimuksessa tuli ilmi, että kiusaaja on itse jäänyt vaille huomiota sekä hakee hauskanpitoa kiusaamisella:

”Jos ei ihmisille oo annettu hellyyttä.”

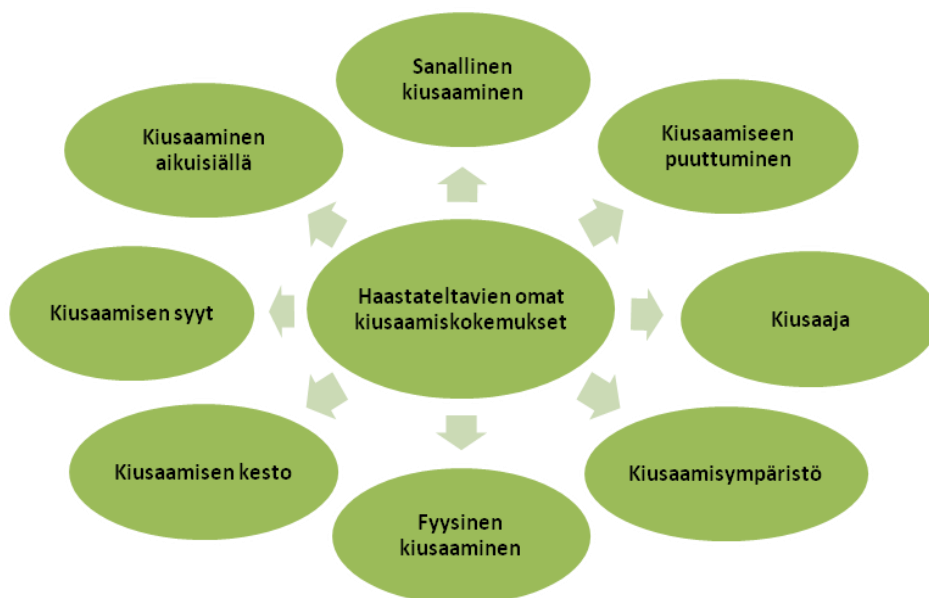
”...jos se kiusaaminen tehdään, niin sitten se on sen mielestä hauskaa, vaikka se oikeesti on väärin.”

Kiusatun erilaisuus (3) koettiin toiseksi syyksi, miksi kiusaamista tapahtuu. Erilaisuutta saattoi haastateltavien mielestä olla esimerkiksi apuvälineiden käyttö, kuten kuvakansion avulla kommunikointi. Erilaisuudeksi koettiin myös ulkonäöl-

liset asiat, jotka poikkesivat valtaväestöstä. Haastatteluissa kävi myös ilmi, että kiusaaja ei kykene jostain syystä hyväksymään toisessa ihmisessä olevaa erilaisuutta ja alkaa siksi kiusata.

6.5 Haastateltavien omat kiusaamiskokemukset

Tutkittavilta kysyttiin haastatteluissa heidän omista kiusaamiskokemuksistaan. Heiltä kysyttiin millä tavoin kiusaaminen ilmeni, jos heitä oli kiusattu sekä kuinka usein kiusaamista oli ollut. Näiden lisäksi keskusteltiin mistä tutkittavat ajattelivat kiusaamisen johtuneen sekä missä ympäristöissä kiusaaminen tapahtui. Tutkittavista kaikki kymmenen vastasivat kysymyksiin ja ilmaisuja tuli yhteensä 145. Näistä muodostettiin 8 teemaa haastateltavien kiusaamiskokemuksille (Kuvio 7).

Kuvio 7. Haastateltavien omat kokemukset kiusamisesta

Haastateltavien kiusaamiskokemuksista muodostettiin kahdeksan teemaa (Kuvio 7). Sanallinen kiusaaminen keräsi 27 ilmaisua, kiusaamiseen puuttuminen 24 ilmaisua, kiusaaja 17 ilmaisua, kiusaamisympäristö 17 ilmaisua, fyysinen kiusaaminen 16 ilmaisua, kiusaamisen kesto 10 ilmaisua, kiusaamisen syyt 9 ilmaisua sekä kiusaaminen aikuisiällä 9 ilmaisua.

Sanallinen kiusaaminen (27) nousi vahvasti esiin.(ks. luku 4.1 sivu 18.) Tutkittavista yli puolet oli kokenut sanallista kiusaamista jossakin vaiheessa elämäänsä.

Haukkumista ja nimittelyä oli kokenut 6 vastaajista. Haukkuminen on ollut osan tutkittavien kohdalla hyvin rajua ja loukkaavaa. Haukkuminen on tutkittavien kohdalla ollut mm. ulkonäköön ja sairauksiin liittyviä haukkumasanoja, seksuaalissävytteistä nimittelyä sekä kiusatun itsetuntoa alentavaa vähättelyä. Haukkumisen ja nimittelyn lisäksi tutkittavien kohdalla oli ilmennyt uhkailua, sanallista häiriköintiä sekä hännäämistä. Uhkailu on tutkittavien kohdalla ollut jopa ihmisen fyysistä koskemattomuutta loukkaavaa.

”Nimitelly ja haukkunu mua. No vammaseks, ni vaikka mä oikeesti oonki semmone.”

”Sanottu ettei musta oo mihinkää.”

”No kyllähän ne vammaseks mua haukku.”

Kiusaamiseen puuttuminen (24) käsittelee tutkittavien kokemuksia kiusaamiseen puuttumisesta ja kuinka se auttoi kiusaamisen loppumiseen heidän kohdallaan. Kaikki 10 tutkittavaa oli kokenut kiusaamista jossakin vaiheessa elämäänsä. Suurimmalla osalla kiusaaminen oli tapahtunut kouluikäisenä. Suurempi osa tutkittavista oli kertonut kiusaamisesta jollekin henkilölle. Kuitenkin vain yksi tutkittava oli kertonut kiusaamisesta vanhemmilleen. Muut tutkittavat eivät olleet kertoneet asiasta vanhemmilleen ollenkaan tai vasta aikuisiällä.

Seitsemän tutkittavan kohdalla kiusaamiseen oli puututtu joillakin keinoin. Suurimmalla osalla haastateltavista kiusaamiseen puuttuminen ei ollut auttanut kiusaamisen loppumiseen. Kiusaamista oli tapahtunut heidän kohdallaan niin koulussa, asuntolassa kuin töissäkin. Haastateltavat kokivat, että kiusaamiseen ei ollut osattu puuttua oikein. Tästä syystä he kokivat, että kiusaaminen jatkui puuttumisesta huolimatta. Positiivisia kokemuksia kiusaamiseen puuttumisesta oli saanut muutama haastateltava. Heidän kohdallaan kiusaaminen on tapahtunut kouluikäisenä ja opettaja oli puuttunut asiaan. Opettaja oli puhutellut kiusaajia, jolloin kiusaaminen oli loppunut.

”Täällä ei oo oikeen osattua puuttua aina välillä tähän kiusaamiseen.”

”Ei se paljoo auttanu. Kyllä mä niiku kerroin opettajille. Mut ei ne kauheesti puuttunu siihe asiaa.”

Joidenkin tutkittavien kohdalla kouluaikainen kiusaaminen loppui vasta, kun kiusattu valmistui peruskoulusta. Useampi haastateltava koki, että nykyään kertoisi kiusaamisesta. Kouluaikoina he kokivat omasta mielestään olevan liian arkoja ja pelokkaita kertomaan asiasta. Osa haastateltavista oli kuitenkin yrittänyt puolustaa itseään kiusaamistilanteissa. He olivat itse käskeneet kiusaajaa lopettamaan kiusaamisen. Tästä kuitenkin seurasi joidenkin haastateltavien kohdalla vain lisää ongelmia ja kiusaamista.

”Ei opettajallekaan voinu kertoa ku ne ois vaa jatkanu entistä enemmän.”

”Ehkä olis kannattanu kertoa. Sillo ei vaa uskaltanu.”

Kiusaaja (17) teema käsittelee haastateltavien näkemyksiä siitä, millaisia heitä kiusanneet henkilöt olivat. Suuremmalla osalla haastateltavista kiusaajat olivat ennestään tuttuja heille. Puolella vastaajista kiusaajina olivat olleet omat luokkalaiset. Yksittäisinä vastauksina esiin tuli, että kiusaajana olivat toimineet ennestään tuntemattomat henkilöt sekä omat kaverit. Kiusaajia kuvailtiin persoonina hyvin voimakkaiksi sekä aggressiivisiksi.

Kiusaajien sukupuolella tai iällä ei muodostunut haastatteluissa yhdenmukaisuutta. Haastateltavien kohdalla kiusaajina oli ollut niin tyttöjä kuin poikiakin. Iältään kiusaajat olivat olleet sekä nuorempia että vanhempia. Vastauksista ilmeni, että sukupuolten välillä oli hieman eroja kiusaamistavoissa. Poikapuoliset kiusaajat käyttivät enemmän fyysisen kiusaamisen keinoja kuten tönimistä ja lyömistä. Tytöt käyttivät enemmän sanallisen kiusaamisen keinoja kuten haukkumista ja nimitelyä.

Kiusaamisympäristö (17) käsittelee niitä ympäristöjä, joissa tutkittavat ovat kokeneet kiusaamista. Seitsemän vastaajaa kymmenestä oli kokenut kiusaamista koulussa. Kouluympäristössä kiusaaminen oli sekä sanallista kiusaamista että fyysistä kiusaamista. Fyysinen kiusaaminen ilmeni koulussa jopa väkivaltaisina tekoina kiusattua kohtaan. Hieman alle puolet vastaajista oli kokenut kiusaamista työpai-

kallaan. Siellä tapahtuva kiusaaminen oli kaikkien kohdalla jäänyt sanalliseen kiusaamiseen eli nimittelyyn ja haukkumiseen. Yksittäisinä vastauksina ilmeni vapaa-ajan viettopaikat, julkiset kulkuvälineet, asuntolat sekä leirit.

Fyysinen kiusaaminen (16) oli toinen kiusaamismuoto (ks. luku 4.1 sivu 19), jota kahdeksan tutkittavaa kymmenestä oli kokenut jossakin vaiheessa elämäänsä. Eniten tutkittavat olivat kokeneet tönimistä sekä omaisuuteen koskemista. Osan tavarointa oli heitelty, piilotettu kiusatulta sekä omaisuutta oli jopa varastettu. Pieni osa tutkittavista oli kokenut todella törkeää ja väkivaltaista kiusaamista. Näissä tapauksissa ihmisen fyysistä koskemattomuutta sekä ihmisarvoa on loukattu pahoin. Kuitenkin suurin osa haastateltavista oli kokenut tönimistä, hännäämistä, tökkimistä sekä tavaroiden piilottelua.

”Mun päälle oli syljetty”

”Repun varastamista ja kerran mulla heitettiin toinen kenkä rappukäytävästä alas.”

Kiusaamisen kesto (10) käsittelee tutkittavien kokemuksia siitä, kuinka usein kiusaamista tapahtui ja kuinka pitkään sitä kesti. Melkein puolet vastaajista oli kokenut kiusaamista koko peruskoulun ajan. Näistä vastaajista yli puolella kiusaaminen olikin loppunut vasta peruskoulun päättymisen jälkeen. Kiusaamista ilmeni hyvin eri määrin tutkittavien kesken. Suuremmalla osalla kiusaaminen oli tapahtunut viikoittain tai harvemmin. Pieni osa haastateltavista oli kokenut kiusaamista joka päivä, kun kiusaamista tapahtui. Muutaman haastateltavan kohdalla kiusaaminen oli ollut yksittäisiä tapahtumia eli tällöin kiusaaminen ei ollut jatkuvaa.

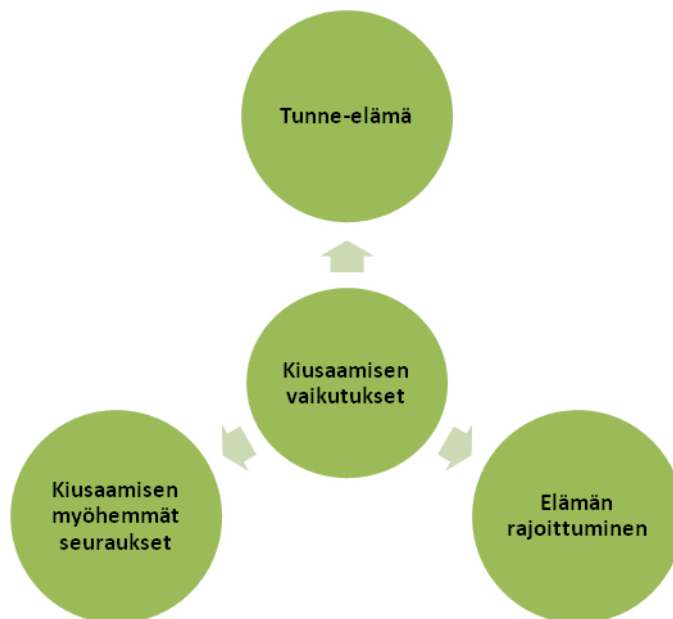
Kiusaamisen syyt (9) on tutkittavien kokemuksia ja näkemyksiä siitä, mistä kiusaaminen on voinut johtua heidän kohdallaan. Useampi vastaaja toi esiin, että oma kehitysvamma on ollut varmasti yksi syy miksi on joutunut kiusatuksi. He kokivat, että muut eivät aina myöskään tiedä heillä olevan erityispiirteitä ja joutuvat ihmisten tietämättömyyden takia kiusatuksi. Luonteenpiirteistä tuotiin esiin oma herkkyys, arkuus sekä hiljaisempi persoona. Näillä piirteillä tutkittavat ajattelivat

olleen merkitystä kiusatuksi joutumisessa. Muutama vastaaja ei osannut eritellä syitä miksi on joutunut kiusatuksi.

Aikuisiän kiusaaminen (10) käsittelee tutkittavien kokemuksia kiusaamisesta aikuisiällä. Tutkittavista puolet oli kokenut kiusaamista aikuisiällä. Kiusaamiset olivat tapahtuneet työpaikalla tai asuntoloissa. Aikuisiällä tapahtuneet kiusaamislanteet olivat kaikilla nimittelyä tai pientä tönimistä. Neljä vastaajaa kymmenestä ei ollut kokenut aikuisiällä ollenkaan kiusaamista vaan kiusaamista oli tapahtunut ainoastaan kouluiässä. Kuitenkin kaikista kymmenestä vastaajasta 7 oli kokenut kiusaamista kouluiässä ja heistä kaksi oli kokenut myös aikuisiällä kiusaamista.

6.6 Kiusaamisen vaikutukset

Kiusaamisen vaikutukset nousivat vahvasti esiin haastatteluissa. Haastateltavilta kysyttiin, millaisia vaikutuksia kiusaamisella on ollut heihin. Yhdeksän kymmenestä vastasin vaikutuksiin liittyviin kysymyksiin. Kun haastateltavilta kysyttiin kiusaamisen vaikutuksia tunteisiin, niin apuna käytettiin The Bears –kortteja. Kuvakortteja käytettiin siksi, että vastaajien olisi helpompi kertoa ja kuvailla kiusaamiseen liittyvistä tunteista. Kaiken kaikkiaan ilmauksia kiusaamisen vaikutuksista tuli yhteensä 50, joista muodostettiin kolme teemaa (Kuvio 8).

Kuvio 8. Kiusaamisen vaikutukset

Kiusaamisen vaikutuksista muodostettiin kolme teemaa (Kuvio 8). Tunne-elämään tuli 20 ilmaisua, elämän rajoittumiseen tuli 9 ilmaisua ja kiusaamisen myöhemmät seuraukset keräsi 7 ilmaisua.

Tunne-elämä (26) oli suurin teema haastateltavien kertomuksissa aiheesta kiusaamisen vaikutukset. Haastateltavat kertoivat, millaisia tunteita kiusaaminen herättää kiusatussa. Puolet vastaajista kertoi, että kiusaaminen aiheuttaa joko itkuisuutta tai pahaa mieltä. Haastateltavat mainitsivat kiusaamisen aiheuttavan myös pelkoa, surua, yksinäisyyttä, hermostusta ja ärsytystä. Kiusaamisen koettiin vaikuttavan myös siihen, että henkilön itsetunto ei ole niin vahva ja hän kokee itsensä epävarmaksi. Vastauksissa tuli myös ilmi positiivisia tunteita, joita herää kun kiusaaminen loppuu. Näitä olivat esimerkiksi ilo, hyvä mieli sekä vahva ja voimakas olo. Eräs vastaajista kuvaili kiusaamisen herättämiä negatiivisia tunteita näin:

”Niinku sellanen, että harmittaa ja sellanen paha asia sillälaila.”

Elämän rajoittuminen (9) oli toinen teema, jota haastatteluissa käsiteltiin. Haastateltavat kertoivat, kuinka kiusaaminen on rajoittanut heidän elämäänsä. Elämän rajoittuminen näkyi esimerkiksi tiettyjen paikkojen välttämisenä ja koulusta tai töistä poissaolona. Kiusaajien seurassa oloa yritettiin välttää esimerkiksi mene-

mällä eri paikkaan kuin he. Ystävien puuttuminen koettiin myös rajoittavan elämää ja aiheuttavan yksinäisyyttä.

”Ja sit joskus mä vähän lintsasinkin koulusta sitten, ku oli sitä koulu-kiusaamista.”

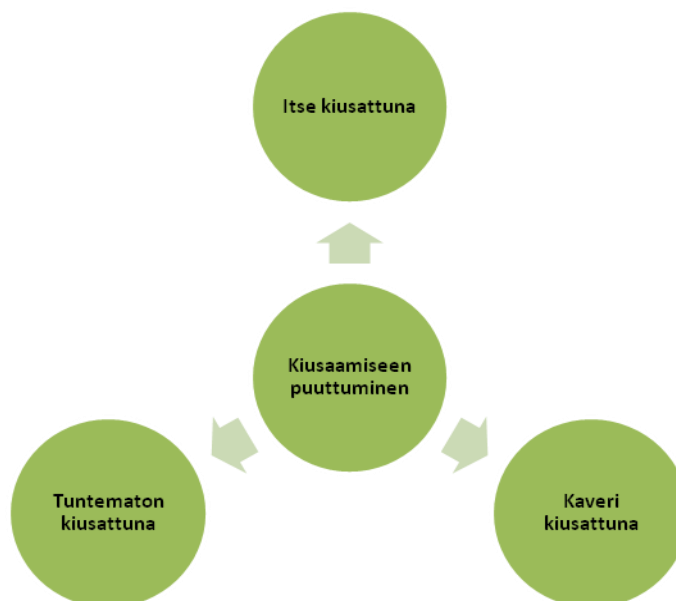
”Mä yritän olla, etten mä oo niitten kans paljo tekemisis, niitten mun kiusaajien.”

Myöhemmät vaikutukset (7) oli kolmas teema. Aiheesta kertoi puolet haastateltavista. Haastateltavat toivat esiin, onko kiusaamisella ollut vaikutuksia heidän elämänsä pitkällä aikavälillä. Useampi vastaajista oli sitä mieltä, että kiusaamisen vaikutukset näkyvät jollakin tavalla vielä tänäkin päivänä. Esimerkiksi seuraukset näkyivät huonona itsetuntona, traumoina ja pelkona tavata vieraita ihmisiä. Muutama vastaajista puolestaan koki, että kiusaaminen on jäänyt menneisyyteen eikä oikeastaan vaikuta enää tänä päivänä elämään. Yksi haastateltavista kuvaili kiusaamisen vaikutuksia myöhemmällä iällä seuraavasti:

”Kyllä se on jonkin verran, et ei oo niin vahva itsetunto.”

6.7 Kiusaamiseen puuttuminen

Haastateltavilta kysyttiin, kuinka he itse toimisivat kiusaamistilanteessa. Kysymystä tarkasteltiin kolmen eri näkökulman kautta: jos henkilöä itseään kiusataan, jos kaveria kiusataan tai jos tuntematonta kiusataan. Kysymyksiin vastasi yhteensä yhdeksän kymmenestä tutkittavasta. Ilmauksia tuli yhteensä 43 ja näistä muodostettiin kolme teemaa (Kuvio 9).

Kuvio 9. Tutkittavien puuttuminen kiusaamistilanteisiin

Aiheesta muodostettiin kolme teemaa kiusaamisen puuttumiseen (Kuvio 9). Itse kiusattuna keräsi ilmauksia 15 kappaletta, kaveri kiusattuna keräsi ilmauksia 13 kappaletta ja tuntematon kiusattuna 9 kappaletta.

Itse kiusattuna (15) käsittelee sitä, mitä haastateltavat tekisivät jos heitä kiusattaisiin tällä hetkellä. Yhtä vastaajaa lukuun ottamatta kaikki haastateltavat osasivat sanoa kuinka toimisivat. Haastateltavat kertoisivat kiusaamisesta jollekin luotettavalle henkilölle, joka on läsnä heidän jokapäiväisessä elämässään. Suurin osa haastateltavista mainitsi, että asuntolasta tai päivä- ja työtoiminnasta löytyisi henkilökuntaa, jolle kiusaamisesta voisi kertoa. Haastateltavien mukaan kiusaamisesta voisi puhua myös perheenjäsenille sekä sukulaisille ja joissakin tilanteissa myös poliisille. Kiusaamisesta kertominen koettiin todella merkittäväksi haastateltavien vastauksissa. Kertomisen lisäksi yhtenä keinona esiin nousi myös se, että siirtyä pois kiusaamistilanteesta esimerkiksi menemällä toiseen huoneeseen tai tilaan.

Kaveri kiusattuna (13) käsittelee sitä, miten haastateltavat toimisivat, jos heidän kaveriaan kiusattaisiin. Suurin osa haastateltavista oli sitä mieltä, että uskaltaisi puuttua kiusaamistilanteeseen. Kaveria puolustettaisiin esimerkiksi käskemällä kiusaajaa lopettamaan toimintansa. Jos tilanteeseen puuttuminen ei auttaisi, koettiin kiusaamisesta kertominen jälleen toimivaksi keinoksi. Yli puolet vastaajista

oli sitä mieltä, että kertoisi kaverin kokemasta kiusaamisesta jollekin henkilölle, kuten työpaikalla ohjaajalle ja koulussa opettajalle. Eräs vastaajista kuvaili kuinka ensin itse yrittäisi puuttua kiusaamistilanteeseen, mutta jos se ei auttaisi niin pyytäisi apua työpaikan henkilökunnalta:

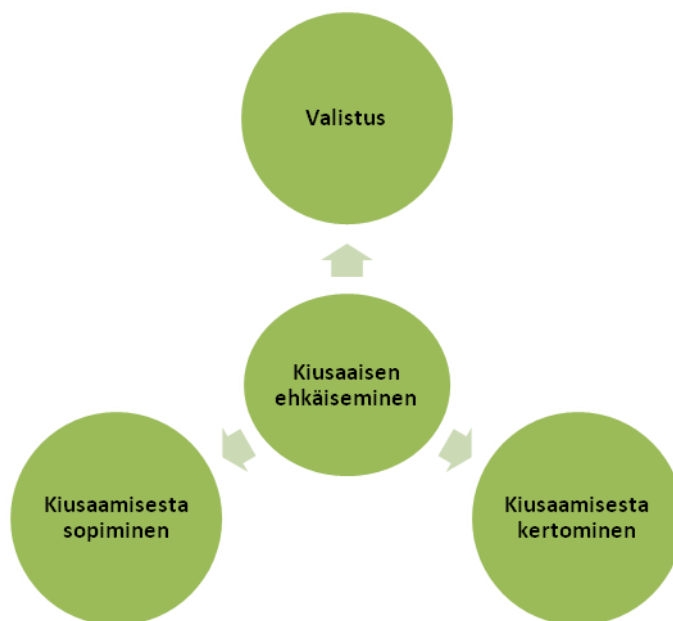
”No ensin mun pitäis tietysti.. ensin kattoo mitä tapahtuu ja sitten sanoa että lopeta. Mutta jos ei se kaveri lopeta niin sitten pitää mennä sanomaan tietysti.”

Tuntematon kiusattuna (9) aihe ei ollut niin suuresti esillä haastateltavien vastauksissa. Haastateltavilta kysyttiin, miten he toimisivat jos näkisivät tuntematonta ihmistä kiusattavan. Suurin osa kysymykseen vastanneista ei uskaltaisi puuttua kiusaamiseen, jos se tapahtuisi esimerkiksi kaupungilla. Haastateltavien pelkona oli, että he saattaisivat joutua itse kiusatuksi tai jopa väkivaltaisten ja seksuaalisävytteisten tekojen kohteeksi. Suoraan tilanteeseen puuttuminen koettiin vaikeaksi ja pelottavaksi, joten osa vastaajista oli sitä mieltä, että apua voisi pyytää esimerkiksi poliisilta tai töissä henkilökunnalta.

”Noo sittehän ei viittis mennä selvittää ku ei tiää että, tapahtuko sit jotain.”

6.8 Kiusaamisen ehkäiseminen

Viimeinen käsiteltävä aihe haastatteluissa oli kiusaamisen ehkäiseminen. Haastateltavat toivat keskusteluissa esiin, miten kiusaamista voitaisiin vähentää, jotta se saataisiin loppumaan. Aiheeseen tuli vastauksia yhteensä kahdeksalta haastateltavalta. Ilmauksia kertyi kokonaisuudessaan 19. Näistä muodostui kolme teemaa kiusaamisen ehkäisemiseksi (Kuvio 10).

Kuvio 10. Kiusaamisen ehkäisy

Ilmauksia valistukseen liittyen tuli yhteensä 6 ilmaisua, kiusaamisesta kertomi-
seen 4 ilmaisua ja kiusaamisesta sopimiseen 3 ilmaisua (Kuvio 10).

Valistus (6) kiusaamisen ehkäisemisen keinona nousi vahvasti esiin haastatteluis-
sa. Puolet vastaajista koki, että valistus aiheesta kiusaaminen voisi ehkäistä kiu-
saamisen syntymistä. Asiasta puhuminen koettiin haastateltavien keskuudessa tär-
keäksi, että ihmiset ymmärtäisivät kiusaamisen olevan väärin. Haastateltavat an-
toivat esimerkkejä siitä, miten valistuksen pitäisi tapahtua. Heidän mukaansa va-
listusta pitäisi antaa koulussa myös niin, että esimerkiksi poliisi kävisi puhumassa
aiheesta. Kiusaaminen voitaisiin tuoda esiin myös mediassa: televisiossa voitaisiin
puhua enemmän ihmisten erilaisuudesta. Valistuksen tärkeyttä tuotiin haastatte-
luissa esiin seuraavasti:

*”Pyydetäis poliisi puhumaan koululle, että kiusaaminen on väärin ja... ja
just näitä kysymyksiä mitä te mulle esitte.”*

Kiusaamisesta kertominen (4) oli toinen näkökulma, jota tutkittavat käsittelivät
haastatteluissa aiheesta kiusaamisen ehkäisy. Neljä haastateltavaa koki, että kiu-
saamisesta kertominen voisi vähentää kiusaamista. Haastateltavat toivat ilmi, että
kiusaamisesta voisi kertoa jollekin luotettavalle henkilölle, kuten esimerkiksi työ-

paikan vastuuhenkilölle. Keskusteluissa nousi esiin myös näkökulma siitä, että kiusaamisesta kannattaa mainita myös itse kiusaajalle, sillä kiusaaja ei aina välttämättä itse ymmärrä kiusaavansa.

Kiusaamisesta sopiminen (3) tuotiin myös esille keinona kiusaamisen ehkäisyksi. Haastateltavat pohtivat kiusaamisen vähenevän, jos kiusaamistilanteet sovittaisiin kiusaajan ja kiusatun välillä. Haastateltavat ehdottivat, että kiusaamisen sopimiseksi voitaisiin järjestää palaveri jossa kiusaamista käsitellään ja kiusatulta pyydetään anteeksi. Palaverissa olisi mukana kiusaajan ja kiusatun lisäksi henkilöitä paikasta, jossa kiusaaminen on tapahtunut. Esimerkiksi jos kyseessä olisi koulu-kiusaaminen, niin palaverissa mukana olisi opettaja, rehtori ja vanhemmat. Jos kiusaamista olisi tapahtunut asuntolassa, palaveriin pyydetäisiin keskustelemaan vanhemmat ja oma-ohjaajat.

” No pitää semmonen palaveri siitä, että se loppuis se kiusaaminen...”

7 JOHTOPÄÄTÖKSET

Opinnäytetyön tarkoituksena oli tutkia, miten kehitysvammainen henkilö ymmärtää ja kokee kiusaamisen. Työllä haluttiin selvittää, miten tämä asiakasryhmä määrittelee kiusaamisen, kiusatun, kiusajaan sekä syyt kiusaamiseen. Toisena tavoitteena oli saada selville asiakasryhmän omia kokemuksia kiusaamisesta ja sen vaikutuksista. Kolmantena haluttiin tietoa siitä, miten he toimisivat tänä päivänä kiusaamistilanteissa ja kuinka kiusaamista voitaisiin ehkäistä heidän mielestään.

7.1 Kiusaamisen määrittely

Tutkittavien kohdalla sanallinen kiusaaminen nousi vahvimpana esiin puhuttaessa kiusaamisen määritelmästä. Kahdeksan tutkittavaa kymmenestä määritteli kiusaamisen sanallisiksi teoiksi. Puolet haastateltavista oli sitä mieltä, että kiusaaminen on fyysistä. Fyysisen kiusaamisen keinona esiin tuli mm. töniminen, lyöminen ja toisen omaisuuteen koskeminen. Epäsuora kiusaaminen nousi kaikista vähiten esiin määriteltäessä kiusaamista. Tutkittavat toivat esiin mm. selän takana puhumisen sekä ala-arvoisen kohtelun. Kännykkä- ja Internettikiusaamista ei esiintynyt tutkittavien vastauksissa. Tänä päivänä netin välityksellä tapahtuva kiusaaminen on varsin yleistä toisin kuin sinä aikana, kun haastateltavat ovat olleet kouluikäisiä. Tutkittavat määrittelivät hyvin pitkälle kiusaamista omien kokemusten pohjalta, joka oli nähtävillä hyvin paljon yleisten vastausten ja omien kokemusten samankaltaisuutena.

Kiusajaan nähtiin hyvin vahvasti toimivan kiusaamistilanteissa kavereiden kanssa. Muuten kiusajaan sukupuolelle tai iälle ei muodostunut merkitystä, joten kiusaajana voi toimia kuka vain. Kiusajaan koettiin olevan vihainen, pelottava sekä aggressiivinen. Kiusajaan nähtiin olevan hyvin vahva ja itsevarma ulkoapäin, vaikka todellisuudessa hän olisi epävarma. Myös kiusaajaa määriteltiin hyvin paljon omien kokemusten pohjalta.

Kiusatun nähtiin olevan pelokas sekä arka. Tämä liittyi vahvasti pelkoon kohdata toisia ihmisiä sekä varsinkin kohdata oma kiusaaja. Tutkittavat näkivät myös pelon liittyvän ajatukseen joutua uudelleen kiusatuksi. Kiusaamisen seurauksena

kiusattu haluaa vetäytyä syrjään eikä halua olla esillä. Tämä liittyi siihen, että kiusattu pelkää tulevaisuutta uudelleen kiusatuksi. Syrjään vetäytyminen voi olla hänelle puolustuskeino kiusaamista vastaan. Kiusatun erilaisuus verrattuna muihin yhteisön jäseniin nähtiin vahvana piirteenä hänessä. Erilaisuus liittyi ulkonäöllisiin sekä sisäisiin asioihin kuten lahjakkuuteen tai herkkyyteen. Tutkittavat määrittelivät oman erilaisuutensa yhdeksi syyksi, miksi ovat joutuneet kiusatuksi. Tämän takia tutkittavat todennäköisesti näkivät kiusatun jotenkin poikkeavana muusta yhteisöstä määriteltäessä kiusattua.

Tutkittavat toivat esiin valtaepätasapainon kiusatun ja kiusaajan välillä. Tutkimuksessa tuli ilmi sekä sosiaalinen että henkinen epätasapaino. Kiusaajan nähtiin toimivan yhdessä kavereidensa kanssa, kun taas kiusattu on tilanteessa täysin yksin. Tällöin kiusatun ja kiusaajan välille syntyy sosiaalinen epätasapaino. Kiusatun ei nähty pystyvän puolustautumaan sanallisesti kiusaajaa vastaan. Kiusaaja nähtiin sanavalmiimpana ja hyökkäävänä verrattuna kiusattuun. Tästä muodostuu puolestaan henkinen epätasapaino. Salmivalli (1998,11) mainitsee, että valtaepätasapaino kiusatun ja kiusaajan välillä on usein syy miksi kiusattu joutuu kiusaamisen kohteeksi.

Kiusaamisen syitä tarkasteltiin yleisellä tasolla. Suurimmaksi tekijäksi nousivat kiusaajan tunne-elämästä johtuvat syyt. Hänen ei nähty pystyvän ottamaan muita huomioon ja hän kokee kiusaamisen hauskaksi viihteeksi itselleen. Hamaruksen (2012, 43) mukaan kiusaaja hakee kiusaamalla itselleen asemaa ryhmässä. Kiusaaja voi itse pelätä tulevaisuutta kiusatuksi tai että häntä ei arvosteta yhteisössä. Kiusaaminen onkin hänelle keino hankkia ryhmän tunnustusta tai vahvistaa omaa asemaansa ryhmässä. Kiusaajan henkilökohtaiset ongelmat nähtiin syyksi sille, miksi hän kiusaa. Ongelmia koettiin olevan kiusaajan perheen sisällä sekä hänen itsetunnossaan. Kiusaamisella hän pyrkii vahvistamaan omaa arvostustaan ja itsetuntoaan. (Hamarus 2012, 43.)

7.2 Tutkittavien omat kokemukset kiusaamisesta

Tutkittavista kaikki kymmenen olivat kokeneet kiusaamista jossakin vaiheessa elämäänsä. Seitsemän kymmenestä koki kiusaamista kouluikäisenä ja viisi kym-

menestä aikuisiällä. Kaksi haastateltavista oli kokenut kiusaamista sekä koulu-että aikuisiällä. Seitsemän tutkittavaa oli kokenut kiusaamista koulussaan ja neljä oli kokenut kiusaamista työpaikallaan. Lapsuus- ja aikuisiän kiusaamistavoissa oli eroja. Lapsuudessa kiusaaminen oli sanallista sekä fyysistä kiusaamista. Fyysinen kiusaaminen oli lapsuudessa hyvin rajuakin. Aikuisiällä kiusaamista oli tapahtunut suurimmaksi osaksi sanallisen kiusaamisen keinoin eli mm. nimittelemällä.

Kiusaaminen peruskoulussa oli tutkittavien kohdalla hyvin pitkäaikaista. Melkein puolet tutkittavista oli kokenut kiusaamista koko peruskoulun ajan. Suurella osalla kaikista tutkittavista kiusaaminen oli tapahtunut viikoittain tai harvemmin. Pieni osa tutkittavista koki kiusaamista joka päivä. Joidenkin haastateltavien kohdalla oli ollut yksittäisiä kiusaamistapauksia eli tilanne ei ole ollut toistuvaa vaan yksittäinen hetkellinen tapahtuma. Heillä ei ollut selkeää käsitystä siitä, mitä kiusaaminen tarkoittaa. Esimerkiksi ohjaajan yksittäinen sanallinen komennus koettiin kiusaamiseksi.

Haastateltavista kahdeksan kymmenestä oli kokenut fyysistä kiusaamista. Suuremmalla osalla kiusaaminen oli ollut tönimistä ja toisen omaisuuteen koskemista. Pienellä osalla haastateltavista kiusaaminen oli ollut törkeää ja väkivaltaista. Näissä tapauksissa henkilön fyysistä koskemattomuutta ja ihmisarvoa oli loukattu. Sanallista kiusaamista oli kokenut yli puolet haastateltavista. Kiusaaminen oli näissä tapauksissa ollut suurimmaksi osaksi haukkumista sekä nimittelyä. Osan kohdalla haukkuminen oli ollut loukkaavaa ja törkeää. Tutkittavien haukkuminen oli liittynyt sairauksiin ja ulkonäköön sekä osa ollut seksuaalissävyytteistä. Pieni osa tutkittavista oli kokenut myös aggressiivista uhkailua. Kiusaamiskokemukset olivat olleet osalla melko rajujakin. Haastatteluiden perusteella voidaan kuitenkin päätellä, että henkilöt ovat selviytyneet kiusaamisesta hyvin ja jälkiseuraukset ovat olleet melko vähäisiä. Tästä johtuen pohdittiin voiko kehitysvamma suojella ihmisen mieltä jälkiseurauksilta.

Suurempi osa tutkittavista oli kertonut kiusaamisesta jollekin henkilölle. Melkein kaikki olivat puhuneet kiusaamisesta opettajalle tai ohjaajalle. Mielenkiintoisena asiana nousi esiin, että ainoastaan yksi haastateltava oli kertonut kiusaamisesta vanhemmilleen silloin kun kiusaamista tapahtui. Opettajan ja ohjaajan koettiin

pystyvän puuttumaan kiusaamiseen tehokkaammin. Omille vanhemmille kertominen tuntui osasta vastaajista vaikealle, koska he kokivat olevan liian arkoja kertomaan tai pelkäsivät kiusaamisen pahentuvan sen myötä. Seitsemän tutkittavan kohdalla kiusaamiseen oli puututtu jollakin keinoilla. Kuitenkaan suurimmalla osalla heistä puuttuminen ei ollut auttanut kiusaamisen loppumiseen. Moni tutkittavista koki, että kiusaamiseen ei ollut heidän kohdallaan osattu puuttua oikealla tavalla. Tämä koski koulumaailmassa sekä työpaikalla tapahtunutta kiusaamista. Esimerkiksi joidenkin tutkittavien kohdalla kiusaaminen loppui vasta, kun he valmistuivat peruskoulusta.

Salmivalli (2003, 21–22) tuo ilmi kiusaamisen vaikutuksia. Kiusaamisen on todettu olevan yhteydessä mm. huonoon itsetuntoon, yksinäisyyteen sekä sosiaaliseen ahdistuneisuuteen. Puolella haastateltavista kiusaaminen oli vaikuttanut heidän tunne-elämäänsä. Kiusaamisen myötä tutkittavilla oli esiintynyt useita negatiivisia tunteita kuten surua, paha mieltä, pelkoa, itkuisuutta sekä yksinäisyyttä. Elämän koettiin myös rajoittuvan kiusaamisen myötä. Tutkittavat rupesivat välttämään tiettyjä paikkoja sekä olivat pois koulusta tai töistä. Sellaisia paikkoja, jossa kiusaajan tiedettiin olevan, pyrittiin välttämään tietoisesti. Monen kohdalla kiusaaminen oli jättänyt pysyvät jäljet itsetuntoon. Epävarmuus itsestä näkyi osan kohdalla vielä tänä päivänä esimerkiksi pelkona kohdata uusia ihmisiä. Tutkittavilla kiusaamisen vaikutukset olivat näkyvämmät heti kiusaamistilanteen jälkeen kuin pidemmän ajan jälkiseuraukset. (Salmivalli 2003, 21–22.)

7.3 Kiusaamiseen puuttuminen ja sen ehkäisy tänä päivänä

Tutkittavista yhdeksän kymmenestä tietäisi kuinka toimia, jos heitä kiusattaisiin tällä hetkellä. Näistä vastaajista kaikki kertoisivat kiusaamisesta jollekin. Kouluikäisenä kiusaamisesta ei uskallettu juurikaan kertoa. Silloin tutkittavat kokivat olevansa liian arkoja puhumaan siitä sekä he pelkäsivät kiusaamisen pahenevan entisestään. Nykyisin heillä tuntuu olevan rohkeutta kertoa kiusaamisesta sekä ymmärrystä siitä, että kertominen voi auttaa kiusaamisen loppumisessa. Jos tutkittavan kaveria kiusattaisiin, niin suurin osa heistä uskaltaisi puuttua tilanteeseen. Sen sijaan tilanteeseen ei uskallettaisi puuttua, jos kiusattu olisi itselle tuntematon

henkilö esimerkiksi kaupungilla nähty kiusaamistilanne. Tällöin tutkittavien pelkona oli joutua itse kiusaamisen kohteeksi.

Puolet tutkittavista koki, että valistus olisi toimiva keino kiusaamisen ehkäisemisessä. Valistus pitäisi tutkittavien mukaan tapahtua suuremmalle ihmisjoukolle kuten esimerkiksi koulussa tai mediassa. Valistuksen tehoa voitaisiin parantaa esimerkiksi ottamalla virkavalta mukaan tiedottamiseen. Tutkittavien mielestä kiusaamista pitäisi tuoda enemmän esiin. Kiusattujen pitäisi rohkaistua ketomaan asiasta jollekin luotettavalle henkilölle, jotta kiusaamisen saadaan loppumaan. Kiusaamisesta sopiminen koettiin myös tehokkaana keinona kiusaamisen ehkäisyssä. Kiusaaminen pitäisi käsitellä kunnolla kiusatun ja kiusaajan sekä heidän läheistensä kanssa. Esimerkiksi koulussa voitaisiin järjestää palaveri, jossa mukana kiusattu, kiusaaja, vanhemmat, opettaja sekä rehtori. Mielenkiintoisena seikkana nousi se, että tutkittavat kokivat kiusaamisesta kertomisen tehokkaana keinona, vaikka heistä monen kohdalla se ei ollut auttanut lopettamaan kiusaamista. Heidän kohdallaan puuttumisen keinot ovat olleet ehkä vääränlaiset ja kiusaamisen lopettamiseen ei ollut panostettu riittävästi.

7.4 Päätelmät ja jatkotutkimusaiheet

Tutkimustuloksista voidaan päätellä, että kiusaamista tapahtuu kehitysvammaisten henkilöiden kohdalla ja tätä olisikin selvästi syytä tutkia enemmän. Kiusaamisen määritelmä ei ollut kaikkien tutkittavien kohdalla täysin selvä. Tutkimuksen perusteella näyttäisi olevan aiheellista käsitellä kiusaamisen määritelmää enemmän kehitysvammaisten henkilöiden parissa. Tämän olisi hyvä tapahtua jo lapsuusiässä, mutta myös aikuisena. Tutkimuksessa ilmeni, että kiusaamiseen ei ole osattu puuttua tarpeeksi tehokkaasti ja oikeilla keinoilla. Tämä koski niin kouluja kuin työpaikkojakin. Koulumaailmassa kiusaamisen puuttumisen keinot ovat varmasti tänä päivänä paremmat kuin parikymmentä vuotta sitten. Kehitysvammaisten työelämään pitäisi saada jonkinlaisia työkaluja, miten kiusaamista voidaan käsitellä ja siihen puuttua henkilöiden erityispiirteet huomioiden.

Jatkotutkimusaiheena voitaisiin tutkia onko kehitysvammaisten päivä- ja työtoiminnan paikoissa menetelmiä, miten kiusaamista voitaisiin käsitellä ja millä eri

keinoin siihen voidaan puuttua. Lisäksi voisi tarkastella sitä, miten kiusaamistilanteet selvitetään niin, että molemmat osapuolet ymmärtävät asian riippumatta omista erityispiirteistä. Toisena jatkotutkimusaiheena voisi olla kehitysvammaisten lasten ja nuorten kiusaaminen koulumaailmassa. Monet tutkittavista olivat kokeneet kiusaamista koulussa, joten olisi mielenkiintoista saada tästä aiheesta ajankohtaista tutkimustietoa. Koulumaailmaan liittyen voitaisiin myös tutkia, mitä keinoja kouluilla on kiusaamiseen puuttumisessa nykyään. Tässä tutkimuksessa olleilla tutkittavilla keinot kouluissa eivät olleet riittävät. Tämän vuoksi olisi tärkeää tutkia, miten tehokkaasti kiusaamiseen voidaan puuttua tänä päivänä.

8 POHDINTA

Tutkimuksen aiheen valitsimme oman mielenkiinnon mukaan. Asiakasryhmä oli molemmille ennestään tuttu ja molempia kiinnostaa tulevaisuudessa työskennellä kehitysvammaisten parissa. Aihe opinnäytetyölle nousi yhteisen pohdinnan myötä. Lisää aiheeseen tutustuessa huomasimme, ettei kehitysvammaisten kokemasta kiusaamisesta ollut juurikaan aiempaa tutkimustietoa. Tästä saimme entistä enemmän varmuutta, että tämä aihe pitäisi tuoda esiin.

Tutkimusprosessi on alkanut jo tammikuussa 2015, kun aloimme tehdä tutkimussuunnitelmaa. Yhteistyötaho löytyi kevään aikana pienen etsinnän jälkeen. Yhteistyötahon löytyttyä pystyimme vielä rajaamaan aiheita ja suunnittelemaan koko prosessia. Tutkimusluvan saimme 7.5.2015. Tarkoituksena oli tämän jälkeen tehdä haastattelut, jotta pääsimme jo kesällä analysoimaan tuloksia. Erilaisista aika-tiloista johtuen jouduimme jakamaan haastattelut kahteen eri kertaan, josta viimeinen oli vasta 4.9.2015. Näin ollen kerkesimme kesän aikana kirjoittamaan ai-noastaan teoriaosuuden.

Haastattelut olivat yksi parhaita asioita koko prosessissa. Meille oli tärkeää päästä avoimeen vuorovaikutukseen tutkittavien kanssa sekä tuoda heidän äänensä kuuluviin. Meille haastattelut olivat myös oppimisen paikka, sillä kumpikaan ei ole tehnyt näin syvällistä haastattelua arasta ja henkilökohtaisesta aiheesta. Meistä tuntui, että haastattelut menivät hyvin ja olivat enemmänkin vastavuoroista keskustelua meidän ja tutkittavan välillä. Tilanne tuntui olevan myös tutkittaville tärkeä ja hetki jolloin juuri he saavat rauhassa kertoa omat kokemuksensa. Tutkittavilta tuli positiivista palautetta aiheen käsittelystä. Alla yhden tutkittavan näkemys haastatteluista:

”Oli kiva jutella ja purkaa asioita. Sai rauhassa kertoa, kun ei kiireessä, töissä tai isossa ryhmässä välttämättä pysty.”

Haastatteluiden jälkeen aloimme heti purkaa ja litteroimaan nauhoituksia. Tämä oli melko raskasta, sillä nauhat piti kuunnella todella monta kertaa uudestaan. Analysoinnin tekeminen oli myös haastava vaihe. Aineistoa kertyi todella run-

saasti, joten oleellisen aiheen poimiminen ja rajaaminen oli oma prosessinsa. Tämän jälkeen kirjoittaminen kuitenkin alkoi sujua hyvin ja kirjoittaminen veikin välillä mukanaan. Syksy 2015 on ollut hyvin intensiivistä työskentelyä opinnäytetyön parissa. Koimme tämän kuitenkin hyväksi, koska ote työhön on säilynyt koko ajan.

Suurimpana haasteena oli, ettemme olleet osanneet odottaa näin suuritöistä sekä aikaa vievää prosessia. Tuntui, että kirjoitusprosessin edetessä tuli koko ajan lisää asioita, joita emme olleet osanneet huomioida. Kuitenkin prosessi kasvatti molemmilla pitkäjänteisyyttä ja luottamusta omaa osaamista kohtaan. Toisena haasteena olivat tutkittavien erityispiirteet. Haastattelutilanteissa joidenkin oli vaikea tuottaa syvällisempää pohdintaa. Nallekortit toimivat erityisen hyvin heidän kohdallaan. Niitä tai muita kuvia olisi voinut hyödyntää enemmän näin jälkeenpäin ajateltuna.

Opinnäytetyö tehtiin parityönä. Työskentely meillä sujui koko prosessiin ajan yhteisymmärryksessä ja sujuvasti. Meille yhdessä työskentely toi esiin molempien osaamista ja hyviä puolia. Kun toinen meistä ei osannut jotakin niin tämä oli toisen vahvuus. Saimme työhön annettua paljon enemmän kuin mitä olisimme yksin saaneet. Työskentely yhdessä opetti molemmille joustavuutta ja kompromissien tekoa. Meille molemmille jäi todella positiivinen kokemus parityöskentelystä. Työn olemme tehneet melkein kokonaan yhdessä. Teoriaosuus oli ainut minkä jaoimme puoliksi, kuitenkin niin, että vielä toinen antoi parannusehdotuksia. Varsinkin analyysin koemme luotettavaksi, koska siinä on kahden ihmisen näkökulma.

Haastatteluista syntyneet tulokset olivat mielestämme hyviä. Ne vastasivat hyvin tutkimusongelmiimme sekä toivat aiheen käsittelyyn myös uusia näkökulmia. Tutkimuksessa tuli paljon toistoa vastauksissa, mikä lisäsi tutkimuksen luotettavuutta. Mielestämme kymmenen haastateltavaa oli riittävä määrä tulosten saamiseksi. Oleellista tutkimuksen kannalta oli, että haastateltaviksi oli valikoitunut kiusaamisen kokeneita henkilöitä. Tutkimus olisi epäonnistunut, jos haastatteluihin olisi tullut henkilöitä, joilla ei ole omakohtaisia kokemuksia kiusaamisesta.

Tutkittavien avoimuus ja rohkeus kertoa aiheesta mahdollisti meidän onnistuneen tutkimuksen.

Kokonaisuudessaan prosessi oli pitkä, mutta onnistunut. Molemmat olemme oppineet paljon itsestämme, tutkimuksen teosta ja kehitysvammaisuudesta. Tutkimuksen aihe antoi myös molemmille eväitä työelämään. Esimerkiksi osaisimme kiinnittää huomiota erilaisiin tekijöihin koskien kiusaamistilanteen selvittämistä. Prosessin päätyttyä olo on kaikkensa antanut ja tyytyväinen.

LÄHTEET

- Autismiliitto. 2015. Autismin kirjo. Viitattu 25.1.2015.
http://www.autismiliitto.fi/autismin_kirjo
- Hamarus, P. 2012. Haukku haavan tekee. Puututaan yhdessä kiusaamiseen. Juva. PS-kustannus.
- Hamarus, P. 2008. Koulukiusaaminen. Huomaa, puutu, ehkäise. Hämeenlinna. Kirjapaja.
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2007. Tutki ja kirjoita. Keuruu. Tammi.
- Huttunen, M. 2014 a. Aspergerin oireyhtymä. Viitattu 6.7.2015.
http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00354
- Huttunen, M. 2014 b. Autismi. Terveyskirjasto. Viitattu 13.3.2015.
http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00355
- Huttunen, M. 2014 c. Älyllinen kehitysvammaisuus. Viitattu 28.8.2015.
http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00556
- Jokinen, B. 2007. Kiusaaja keskellämme. Kokemuksia ja selviytymistarinoita vaikeasta ihmissuhteesta. Juva. WSOY.
- Jussila, J. 2015. Vammaispalvelut. Vaasan kaupungin verkkosivut. Viitattu 7.4.2015. http://www.vaasa.fi/Suomeksi/Sosiaali_ja_terveys/Vammaispalvelut
- Kananen, J. 2008 a. Kvali. Kvalitatiivisen tutkimuksen teoria ja käytänteet. Jyväskylä. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kananen, J. 2008 b. Kvantti. Kvantitatiivinen tutkimus alusta loppuun. Jyväskylän ammattikorkeakoulu. Jyväskylä.
- Kananen, J. 2010. Opinnäytetyön kirjoittamisen käytännönopas. Tampere. Jyväskylän ammattikorkeakoulu.
- Kaski, M., Manninen, A. & Pihko, H. 2012. Kehitysvammaisuus. Helsinki. Sanoma Pro Oy.
- Kehitysvammaisten Tukiliitto ry. 2015. Tietoa kehitysvammasta. Viitattu 13.3.2015. <http://www.kvtl.fi/fi/kehitysvamma->
- Kehitysvammaliitto. 2014. Kehitysvammaisuus. Viitattu 31.1.2015.
<http://www.kehitysvammaliitto.fi/suomeksi/tietoa-liitosta/kehitysvammaisuus/>
- Kerola, K., Kujanpää, S. & Timonen, T. 2009. Autismin kirjo ja kuntoutus. Juva. PS-kustannus.

Kess, K. & Ahlroth, M. 2012. Epäasiallinen kohtelu- häirintä ja syrjintä työyhteisössä. Jyväskylä. Edita.

Kivakoulu. 2015 a. Kiusaamisen muodot. Perustietoa kiusaamisesta tietopankki. Viitattu 23.1.2015. http://www.kivakoulu.fi/kiusaamisen_muodot

Kivakoulu. 2015 b. Mistä kiusaaminen johtuu. Perustietoa kiusaamisesta tietopankki. Viitattu 26.1.2015. http://www.kivakoulu.fi/mista_kiusaaminen_johtuu

Kivakoulu. 2015 c. Toimenpiteet koulussa. Viitattu 13.9.2015. http://www.kivakoulu.fi/toimenpiteet_koulussa

Kiviniemi, K. 2007. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin, 70–85. Toim. Aaltola, J. & Valli, R. Juva. PS-kustannus.

L23.6.1977/519. Laki kehitysvammaisten erityishuollosta. Säädos tietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 7.4.2015. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1977/19770519>

L23.8.2002/738. Työturvallisuuslaki. Häirintä. Säädos säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu. 26.1.2015. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2002/20020738#L5P28>

L3.4.1987/380. Laki vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista. Säädos säädöstietopankki Finlexin sivuilla. Viitattu 21.1.2015. <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1987/19870380>

Malm, M., Matero, M., Repo, M. & Talvela, E-L. 2004. Vammaistyön perusteet. Esteistä mahdollisuuksiin. Porvoo. WS Bookwell Oy.

Mannerheimin Lastensuojeluliitto. 2015 a. Mitä kiusaaminen on. Kiusaamisen määrittäminen. Viitattu 24.1.2015. <http://www.mll.fi/kasvattajille/kiusaamisen-ehkaiseminen/mita-kiusaaminen-on/>

Mannerheimin Lastensuojeluliitto. 2015 b. Miksi joku kiusaa? Nuortennetti - verkkosivut. Viitattu 24.1.2015. <http://www.mll.fi/nuortennetti/kiusaaminen/miksi/>

Mannerheimin Lastensuojeluliitto. 2015 c. Miten koulu voi ehkäistä kiusaamista. Vanhempainnetti-verkkosivut. Viitattu 13.9.2015. http://www.mll.fi/vanhempainnetti/tietokulma/koulukiusaaminen/mita_koulussa_voidaan_tehda/

Nylander, L. 2010. Autismin kirjo aikuisiällä. Vantaa. Autismi- ja Aspergerliitto ry.

Patja, K. 2001. Life Expectancy and Mortality in Intellectual Disability. Helsinki. Kehitysvammaliitto ry.

- Psychology Today. 2015. Mental Retardation. Definition. Viitattu 22.10.2015. <https://www.psychologytoday.com/conditions/mental-retardation>
- Ronkainen, S., Pehkonen, L., Lindblom-Ylänne, S. & Paavilainen, E. 2011. Tutkimuksen voimasanat. Helsinki. WSOYpro.
- Saaranen-Kauppinen, A & Puusniekka, A. 2006. KvaliMOTV - menetelmäopetuksen tietovaranto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoarkisto. Viitattu 29.9.2015. http://www.fsd.uta.fi/metelmaopetus/kvali/L3_3_2.html
- Saarikoski, H. 2006. Kateus, juoru, kiusaaminen. Esseitä henkisestä yhteisöväkivallasta. Helsinki. Nemo.
- Salmivalli, C. 1998. Not Only Bullies and Victims. Participation in Harassment in School Classes: Some Social and Personality Factors. Turku. Turun yliopisto.
- Salmivalli, C. 2003. Koulukiusaamiseen puuttuminen. Juva. WS Bookwell Oy.
- Suomen Aspergeryhdistys. 2015. Aspergerin oireyhtymä. Viitattu 6.7.2015. <http://www.asy.fi/asperger.html>
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2013. Laadullinen tutkimus ja sisältöanalyysi. Vantaa. Tammi.
- Vaasan kaupunki. 2015 a. Vammaisten työ- ja päivätoiminta. Viitattu 13.9.2015. <http://www.vaasa.fi/palvelut/vammaisten-tyo-ja-paivatoiminta>
- Vaasan kaupunki. 2015 b. Sosiaali- ja terveystoimi. Hallinto. Organisaatiokaavio sosiaalityö ja perhepalvelut. Viitattu 21.9.2015. <http://www.vaasa.fi/sosiaali-ja-terveystoimen-hallinto>
- Validia. 2015. Päivätoiminta. Viitattu 22.9.2015. <http://www.validia-asuminen.fi/portal/fi/palvelumme/paivatoiminta/>
- Viita-aho, R. 2012. ” Elämän mittainen taakka” Koulukiusattujen kokemuksia kiusaamisen seurauksista aikuisiällä. Pro gradu -tutkielma. Viitattu 18.2.2015. <http://www.doria.fi/bitstream/handle/10024/74842/Viita-aho.Raila.pdf?sequence=1>
- Viitapohja, K. 2015. Älykkyydosamäärä ja kehitysvammaisuus. Viitattu 6.7.2015. <http://www.kvhtietopankki.fi/oireyhtymat/ae/iq/>
- Virsta. 2015. Teemahaastattelu. Julkaistu tilastokeskuksen verkkosivuilla. Viitattu 14.9.2015. <https://www.stat.fi/virsta/tkeruu/04/03/>
- Verner. 2014. Mitä kehitysvammaisuus on? Kehitysvamma-alan verkkopalvelu. Viitattu 6.7.2015. <http://verneri.net/yleis/mita-kehitysvammaisuus-on>
- Verner. 2015. Kehitysvammaisuus. Kehitysvamma-alan verkkopalvelu. Viitattu 21.1.2015. <http://verneri.net/yleis/kehitysvammaisuus>

TEEMAHAASTATTELU

KIUSAAMINEN

Mitä kiusaaminen on?

Millainen on kiusaaja?

Millainen on kiusattu?

Miksi kiusaamista tapahtuu?

Onko sinua kiusattu? Mistä ajattelet kiusaamisen johtuneen?

Onko kiusaaminen mielestäsi yleistä / tapahtuuko kiusaamista paljon?

Jos sinua on kiusattu, kuinka usein kiusaamista tapahtuu?

MITEN KIUSAAMINEN ILMENEE?

Miten kiusaaminen ilmenee? Miten voi kiusata?

Koetko, että sinua kiusattu jotenkin? Millä tavoin?

Missä kiusaamista tapahtuu?

Jos sinua on kiusattu, missä kiusaaminen tapahtui?

KIUSAAMISEN VAIKUTUKSET?

Mitä tunteita kiusaaminen herättää?

Miltä kiusaaminen tuntuu?

Jos kiusataan?

Jos kiusaan?

Miten kiusaaminen vaikuttaa / vaikuttaisi elämääsi?

- Millaisia vaikutuksia on kiusaamisella on terveyteen?

- Vaikeuttaako kiusaaminen elämääsi? Millä tavoin?

- Jos sinua kiusataan, mitä kiusaaminen voi aiheuttaa sinulle?

MITÄ VOI TEHDÄ JOS KIUSATAAN?

Miten toimit kiusaamistilanteessa, jos sinua kiusataan?

Miten toimit kiusaustilanteessa, jos kaveriesi kiusataan?

Miten toimit kiusaustilanteessa, jos jotakin sinulle tuntematonta henkilöä kiusataan?

Keneltä voit pyytää apua kiusaamiseen?

Uskaltaisitko pyytää apua, jos sinua kiusattaisiin? Miksi, miksi et?

Uskaltaisitko pyytää apua, jos näkisit, että kavergia kiusataan? Miksi, miksi et?

KIUSAAMISEN VÄHENTÄMINEN

Voitaisiinko kiusaamista vähentää jotenkin?

Millä keinoin kiusaamista voitaisiin vähentää mielestäsi?

<ul style="list-style-type: none"> - ongelmiin puuttumista - puhuu tyhmiä juttuja - keksittyjä, valheellisia asioita - nimittelyä - haukkumista - sanoo tiukasta - sanoo pahasti - nimittelee - suunsoitto - hännäminen 	<p style="text-align: center;">Sanallinen kiusaaminen</p>	
<ul style="list-style-type: none"> - lyöminen - käyttää väkivaltaa - töniminen - sylkeminen - tavaroiden piilottelu - hännäminen - päälle käynti 	<p style="text-align: center;">Fyysinen kiusaaminen</p>	K I U S A A M I S E N
<ul style="list-style-type: none"> - ala-arvoista kohtelua - ei arvosta toista - puhutaan toisista tyhmiä juttuja - keksittyjä, valheellisia asioita 	<p style="text-align: center;">Epäsuora kiusaaminen</p>	M Ä Ä R I T E L M Ä